MÜHF-HAD Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi • Cilt 32, Sayı 1, Haziran 2026, ISSN: 2529-0142, ss. 349-374 • DOI:10.33433/maruhad.1775477

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Tasarım Hukukunda Görünür Olma Şartı: Özellikle Yedek Parça Tasarımları Üzerinden Bir İnceleme

The Visibility Requirement in Design Law: An Examination, Particularly Through Spare Parts

Başak KARMUTOĞLU

ÖZ

769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nda ve mehaz AB düzenlemelerinde tasarımların görsel olarak algılanabilen özelliklerinin korunacağı kabul edilmiş ve birçok hükümde görsel algıya atıf yapılmıştır. Buna karşılık bir tasarımın herhangi bir zamanda görünür olması gerektiğine ilişkin bir koşul bulunmamaktadır. Bunun tek istisnası ise birleşik ürün parça tasarımları açısından öngörülmüş olup bunların korumadan faydalanabilmeleri için ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları gerekmektedir. Bu düzenleme ile özellikle de otomotiv sektöründe yedek parça tasarımları üzerinde tekelleşmenin önlenmesi, böylelikle piyasadaki rekabetin korunması amaçlanmıştır. Ancak uygulamada ilgili düzenlemenin amacına aykırı şekilde yorumlanabildiği, dolayısıyla da hatalı sonuçlara varılabildiği görülmektedir. Nitekim ilgili düzenleme uygulanırken öncelikle ürünün birleşik ürün olup olmadığı doğru bir şekilde tespit edilmeli ve "normal kullanım" kavramı da düzenlemenin amacına uygun şekilde yorumlanmalıdır. Bu sebeplerle çalışmada, tasarımlara, özellikle de yedek parça tasarımlarına, ilişkin görünür olma şartı, çeşitli yargı kararları da göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Görünür olma şartı, Tasarım hukuku, Birleşik ürün, Yedek parça, Normal kullanım.

* Öğr. Gör. Dr., Tarsus Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Adalet Programı Öğretim Görevlisi basakkarmutoglu@tarsus.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3080-0781.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Başak KARMUTOĞLU

E-posta/E-mail: basakkarmutoglu@tarsus.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 1 Eylül 2025 **Kabul Tarihi/Accepted:** 6 Nisan 202

How to cite this article/Atıf için: BBaşak Karmutoğlu, 'Tasarım Hukukunda Görünür Olma Şartı: Özellikle Yedek Parça Tasarımları Üzerinden Bir İnceleme (2026) 32(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 349-374. DOI: 10.33433/maruhad.1775477.

Bu eser Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

ABSTRACT

Under both Industrial Property Code No. 6769 and relevant EU regulations, design protection extends to visually perceptible features. While there's generally no requirement for a design to be visible at all times to benefit from protection, a key exception applies to component parts of complex products, which must be visible during normal use of the product. This provision aims to prevent monopolization in the design of spare parts, particularly within the automotive sector, thereby safeguarding market competition. However, in practice, it's observed that the relevant regulation can be interpreted contrary to its purpose, leading to incorrect outcomes. Effective implementation necessitates an accurate determination of whether a product constitutes a complex product and an interpretation of "normal use" that aligns with the regulation's underlying purpose. This study therefore undertakes a comprehensive analysis of the visibility requirement for designs, with a particular focus on spare parts, drawing upon diverse judicial decisions.

Keywords: Visibility requirement, Design law, Complex product, Spare part, Normal use.

I. TASARIM HUKUKUNDA "GÖRÜNÜM" KAVRAMI

A. KONUYA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Tasarımın tanımının yapıldığı 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu[1] (SMK) m. 55/1 hükmünde, tasarımın, ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümü olduğu belirtilmiştir. 6/2002 sayılı Topluluk Tasarım Tüzüğü[2] m. 3/a ile 98/71 sayılı Topluluk Tasarım Direktifi[3] m. 1/a hükümlerinde de tasarımın tanımının benzer yönde yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlarda ürünün tamamının veya bir kısmının görünümünün arz ettiği özelliklere atıfta bulunulduğu, ancak bu özelliklerin hangi duyulara hitap edeceği hususunun açık olmadığı ifade edilmektedir[4]. Bunun yanı sıra, 2024/2823 sayılı yeni AB Tasarım Direktifi[5] m. 2 ile yine 2024/2822 sayılı yeni AB Tasarım

1 Sınai Mülkiyet Kanunu, Kanun Numarası: 6769, Kabul Tarihi: 22.12.2016, RG 10.01.2017/29944.

2 6/2002 sayılı Topluluk Tasarımlarına İlişkin Konsey Tüzüğü [Council Regulation (EC) No 6/2002 of 12 December 2001 on Community designs, OJ L. 003, 05/02/2002 P. 0001-0024].

3 98/71/EC sayılı Tasarımların Korunmasına İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi (Directive 98/71/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1998 on the legal protection of designs, OJ L. 289, 28.10.1998).

4 S. Özgür Memişoğlu, *Tescilli Tasarımlarda Yenilik ve Ayırt Edicilik Unsurları* (Seçkin 2020) 68. İlgili düzenlemelerde yer alan "görünüm" kavramının ise geniş şekilde yorumlanacağı, nitekim bu kavramın içerisine hareketli tasarımların, çıplak gözle görülemeyen, yalnızca mikroskop ile görüntülenebilen tasarımların (ki bunlar nanoteknoloji açısından önemli sonuçlar doğuracaktır) ve tek renklerin tescili mümkün olmasa da karmaşık desenler ve kombinasyonlardan oluşan tasarımların girdiği kabul edilmektedir. Lionel Bently, Brad Sherman, Dev Gangjee and Philip Johnson, *Intellectual Property Law* (6th edn, Oxford University Press 2022) 751.

5 23 Ekim 2024 tarihli ve 2024/2823 sayılı Tasarımların Korunmasına İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi [Directive (EU) 2024/2823 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on the legal protection of designs (recast) (Text with EEA relevance), OJ L, 2024/2823, 18.11.2024].

Tüzüğü[6] m. 3 ile tasarım tanımı değiştirilmiş ve buna göre tasarım, bir ürünün tamamının veya bir parçasının özellikle çizgiler, konturlar, renkler, şekil, doku ve/veya malzemeler olmak üzere ürünün kendisinin ve/veya dekorasyonunun özelliklerinden kaynaklanan ve bu özelliklerin hareketi, geçişi veya diğer her türlü animasyonunu da içeren görünümü olarak tanımlanmıştır[7]. Yeni düzenlemeler ile ürün tanımı da hem fiziksel hem de fiziksel olmayan öğeleri kapsayacak şekilde değiştirilmiştir. Buna göre, ambalajlar, eşya setleri, bir iç veya dış ortam oluşturması amaçlanan eşyaların mekânsal düzenlemeleri, birleşik bir ürüne monte edilmesi amaçlanan parçalar ile grafik çalışmalar veya semboller, logolar, yüzey desenleri, tipografik yazı karakterleri ve grafik kullanıcı ara yüzleri ürün kapsamına dahildir. Görüldüğü üzere, yeni düzenlemelerle birlikte tasarım ve ürün tanımı genişletilmiş, teknolojik gelişmeler de göz önünde bulundurularak modern ve dijital dünyada da tasarımların güvence altına alınmaları teşvik edilmiş; ancak yine yalnızca görsel olarak algılanabilen özelliklerden söz edilmiştir.

Tasarımı tanımlayan hükümlerde, tasarım özellikleri sınırlı sayıda sayılmadığından, duyusal algı açısından hangi özelliklerin tasarım konusu oluşturabileceğine yönelik bir çerçeve de oluşturulamamaktadır. Hem SMK'da hem de AB düzenlemelerinde yer alan tanımlarda örnek mukabilinden sayılan özellikler arasında ürünün dokusuna ve malzemesine de yer verilmiş olması dokunsal bir algının mümkün olabileceğini ima etse de burada dokudan veya malzemeden kaynaklanan görsel özelliklerin tasarım olarak korunabileceği şeklinde bir yoruma ulaşmak daha doğru olacaktır[8]. Diğer bir ifadeyle, bu gibi özellikler yalnızca ürünün görsel görünümünün bir parçası olduğu müddetçe korunabilecektir[9].

AB Komisyonu tarafından çıkarılan Yeşil Kitap[10]'ta (*Green Paper*) ise bir ürünün görünüşüne bağlı olarak ortaya çıkan "herhangi bir ekonomik değerin" tasarım korumasından faydalanması gerektiği öne sürülmüş ve yine yalnızca insanın görsel duyusuna atıf yapılmadan "tasarımın, bir ürünün görünüşünün iki boyutlu veya üç boyutlu özellikleri olarak anlaşılması gerektiği ve bunların form

6 Topluluk tasarımlarına ilişkin 6/2002/EC sayılı Konsey Tüzüğünü tadil eden ve 2246/2002/EC sayılı Komisyon Tüzüğü'nü yürürlükten kaldıran 23 Ekim 2024 tarihli ve 2024/2822/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü [Regulation (EU) 2024/2822 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 amending Council Regulation (EC) No 6/2002 on Community designs and repealing Commission Regulation (EC) No 2246/2002 (Text with EEA relevance), OJ L, 2024/2822, 18.11.2024].

7 2024/2823 sayılı yeni AB Tasarım Direktifi, 08.12.2024 tarihinde yürürlüğe girmiş olup 98/71 sayılı AB Direktifi'ni 09.12.2027 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırmıştır. 09.12.2027 tarihine kadar 98/71 sayılı Direktif yürürlükte olup bu tarihe kadar üye ülkelerin yeni Direktifi iç hukuk düzenlemelerine uyumlu hale getirmeleri gerekmektedir. Nitekim bu husus 2024/2823 sayılı Direktif'in 37. maddesinde açıkça belirtilmiştir. 2024/2822 sayılı yeni AB Tasarım Tüzüğü de yine 08.12.2024 tarihinde yürürlüğe girmiş olup bu Tüzüğü'n birtakım hükümleri 01.05.2025 tarihinden itibaren bir kısım hükümleri ise 01.07.2026 tarihinden itibaren uygulanmaya başlayacaktır.

8 Lavinia Brancusi, 'A Multi-Perspective View on Visibility in EU Design Law' (2024) 19(8) Journal of Intellectual Property Law & Practice 648, 649.

9 Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 751, 752.

10 Yeşil Kitaplar, AB Komisyonu tarafından gelecekte yapılacak olan bir düzenleme öncesinde, paydaşların ve diğer ilgili kişilerin üzerinde tartışması için hazırlanıp yayımlanan taslaklardır. Burada Komisyon, bir politika alanındaki veya sorun üzerindeki mevcut durumu özetlemekte ve gelecekteki olası politikaları öneri niteliğinde sunmaktadır. Bkz. <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vh7dpuzp5zyp> accessed 19 March 2025.

ve/veya renk açısından insan duyuları tarafından algılanabilir olmaları" önerilmiştir[11]. Buna karşılık, 98/71 sayılı AB Tasarım Direktifi ve 6/2002 sayılı AB Tasarım Tüzüğü'nde görsel duyu dışında diğer duyulara atıf yapılmaktan kaçınılmış, düzenlemelerde yalnızca görsel duyuya atıf yapılmıştır. Gerçekten de 98/71 sayılı Direktif'in gerekçesinin 11. maddesinde (2024/2823 sayılı yeni Direktif'in gerekçesinin 15. maddesinde) tescilden kaynaklanan korumanın yalnızca başvuruda "görünür" şekilde gösterilen tasarım özelliklerini kapsadığı belirtilmiştir. Yine ilgili Direktif'in gerekçesinin 13. maddesi (2024/2823 sayılı yeni Direktif'in gerekçesinin 18. maddesi) ile 6/2002 sayılı Tasarım Tüzüğü'nün gerekçesinin 14. maddesinde ayırt edicilik değerlendirmesinin "tasarımı gören" bilgilenmiş bir kullanıcı tarafından yapılacağı ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, Genel Mahkeme de bir kararında, 6/2002 sayılı Tüzük m. 10/1 ile 98/71 sayılı Direktif m. 9/1'de sözü edilen bilgilenmiş kullanıcı üzerinde bırakılacak olan "genel izlenimin" Fransızca ve Romence dil versiyonlarında "genel görsel izlenim" olarak çevrildiğini, dolayısıyla ilgili hükümlerde belirtilen "genel izlenim" ibaresinin "görsel izlenim" olarak algılanması gerektiğini, böylelikle farklı dillerdeki ifade farklarının ilgili düzenlemeye farklı anlam kazandırmayacağını belirtmiştir[12]. Bu durumda tasarımın görsel olarak algılanamayan özellikleri korumadan faydalanamayacaktır[13]. Bu sebeplerle, AB mevzuatında duyusal algı açısından görme duyusuna atıf yapıldığı ve tasarım korumasının bu duyuyla algılanabilen özelliklerle sınırlanmak istendiği söylenebilecektir.

Mehaz AB düzenlemelerinde, korumadan faydalanabilecek tasarım özellikleri açısından görsel algıya atıf yapıldığından SMK m. 55/1 hükmü de bu doğrultuda yorumlanmalıdır[14]. Nitekim mülga 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname[15]'de tasarım tanımı yapılırken tasarımın "insan duyuları ile algılanabilen" çeşitli unsur veya özelliklerden oluştuğu belirtilmiş olup SMK'da bu şekilde bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Dolayısıyla, SMK'da görsel algıya vurgu yapılmak istendiği kabul edilmektedir[16]. Türk Patent ve Marka Kurumu

11 Green Paper on the Legal Protection of Industrial Design, Commission of the European Communities, Brussels June 1991, 111/F/5131/91-EN, Chapter 5, Sec. 5.4.7, <https://aei.pitt.edu/1785/1/design_gp_1.pdf> accessed 19 March 2025.

12 *Grupo Promer Mon Graphic, SA v OHIM,* Judgment of the General Court (Fifth Chamber) T-9/07, 18.03.2010, para. 50.

13 Bu husus ABAD tarafından verilen bir kararda da açıkça belirtilmiştir. Bkz. *Easy Sanitary Solutions BV and European Union Intellectual Property Office v Group Nivelles,* Judgment of the Court (Fourth Chamber) Joined Cases C-361/15 P and C-405/15 P, 21.09.2017, paras. 62, 63.

14 Memişoğlu (n 4) 69.

15 Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, KHK Numarası: 554, Kabul Tarihi: 24.06.1995, RG 27.06.1995/22326.

16 Memişoğlu (n 4) 69; Şeyma Yurduseven, '6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile Türk Tasarım Hukukunda Yeni Dönem' (2017) (31) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 669, 671. Doktrinde mülga 554 sayılı KHK'da yer alan tasarım tanımının SMK'ya göre daha kapsamlı olduğu, zira yeni düzenlemede "görünüm" özelliğine vurgu yapıldığı, buna karşılık eski düzenlemede ürünün görünümü olarak nitelendirilemeyecek, ancak insan duyusuyla algılanabilecek olan (örneğin dokunma suretiyle) özelliklerin de tasarım olarak korunmasının mümkün olduğu ifade edilmiştir. Feyzan Hayal Şehirali Çelik, 'Sınai Mülkiyet Kanunu'nun Tasarım Hukukuna Getirdiği Temel Yenilikler' iç Feyzan Şehirali Çelik (ed), *6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2017) 257. SMK'nın yürürlüğe girmesinden önceki dönemde bu konu oldukça tartışmalı idi. Zira bazı yazarlar, ürünün dış görünümüne katkıda bulunan ve görme duyusunun yanı sıra insanın diğer duyularıyla da algılanabilen diğer birtakım özelliklerin de tasarım korumasından faydalanabileceğini savunmakta idi. Buna göre, bir tasarımın algılanmasında, insanın görme duyusunun yanı sıra dokunma duyusu da işlev görebilmekte idi. Cahit Suluk, 'Topluluk ve Türk Hukukunda Görünmeyen Tasarımlar' (2002) 60(1-2) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 205, 205. Benzer bir görüş de tasarımın görsel anlatıma elverişli olmasının zorunlu olduğunu ve korunabilecek tasarım özelliklerine ilişkin olarak da önemli olanın tasarımın

(TÜRKPATENT) tarafından çıkarılan Tasarım İnceleme Kılavuzu'nda da tasarımın ürünün bütünü veya parçasıyla ilgili görünümü olarak tarif edildiği; tasarım tanımında yer alan yüzey dokusunun ürünlerin yüzeysel dokusundaki görünüm farklılıklarını ifade ettiği belirtilmektedir. Yine ilgili Kılavuz'da ürünlerin görünümüyle ilgisi olmayan koku, ses, tat gibi grafiksel olarak da belirtilemeyen özellikler ile ürünlerin işlevlerinin tasarım tanımı kapsamına girmediği de ayrıca ifade edilmiştir[17].

Avrupa Birliği Fikri Mülkiyet Ofisi (EUIPO) tarafından çıkarılan tasarımlara ilişkin Kılavuz'da da (*EUIPO Guidelines*) tasarım korumasından faydalanabilecek özellikler açısından açıkça gözle görülebilen özelliklerden söz edilmemiş, ancak hangi özelliklerin tasarım korumasından faydalanamayacağı belirtilerek görsel algının mevcudiyeti koşulu desteklenmiştir. Buna göre, müzik ve sesler bir ürün görünümü oluşturmadıklarından tasarım korumasından da faydalanamayacaktır[18]. Yine Kılavuz'da ekran görüntüleri ve simgelerinin, grafik kullanıcı ara yüzlerinin ve bir bilgisayar programının görülebilir türdeki diğer öğelerinin tasarım korumasından faydalanabileceği belirtildiğinden[19] burada gözle görülebilen özelliklere atıf yapıldığı kabul edilmektedir[20]. Bu sebeplerle, bir ürünün ömrünü uzatan ya da geri dönüştürülebilir olma özelliğine katkıda bulunan yahut da bunlar gibi diğer fonksiyonlara sahip özellikler (her ne kadar korunmaya değer olsa da) tasarım hukuku açısından koruma elde edemeyecektir[21].

B. GÖRÜNÜMÜN ÖNEM ARZ ETTİĞİ DURUMLAR

1. KORUMA KAPSAMI AÇISINDAN

Tasarım koruması tescilli bir tasarımın başvuru sırasındaki görünür özelliklerine verilecektir. Bu sebeple de tasarım tescil başvurusu yapılırken tasarımın görünümünü yansıtan ve yayım yoluyla çoğaltılmaya elverişli görsel bir temsilin de sunulması gerekmektedir. Burada amaç tasarım korumasının açık ve kesin olarak belirlenebilir olmasıdır. Böylelikle sicilde araştırma yapan herkes tasarım korumasının sınırlarını net bir şekilde algılayabilecektir. Yalnızca sözlü/yazılı olarak yapılan

konu aldığı ürün veya ürün parçasının görünümünün insan duyularıyla algılanabilen bir özellik taşıması olduğunu ifade etmiştir. Müge Tekil, '554 Sayılı KHK Çerçevesinde Endüstriyel Tasarım Kavramı ve Koruma Şartları' (1997) 55(4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 233, 238. Benzer yönde bkz. Aslı Bilgin, *Endüstriyel Tasarım Hakkı ve Tazminat Davaları* (Vedat 2006) 5. TEKİNALP de "görünüm" kavramının salt "biçim" olarak anlaşılamayacağını, zira KHK'da yer alan tanımla biçimi aşan geniş bir kapsam ifade edilmek istendiğini belirtmiştir. Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Vedat 2012) 670. Buna karşılık bazı yazarlar ise mülga 554 sayılı KHK'nın yürürlükte olduğu dönemde de mehaz AB düzenlemelerinden yola çıkarak tasarım korumasından faydalanabilecek olan özelliklerin "görünebilir" olmaları gerektiğini, tıpkı AB düzenlemelerinde olduğu gibi tasarımın tanımı yapılırken "görünüme" vurgu yapılması gerektiğini savunmuştur. Savaş Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (On İki Levha 2015) 605, 606.

17 Türk Patent ve Marka Kurumu, Tasarım İnceleme Kılavuzu, Ocak 2025, 6, <https://webim.turkpatent.gov.tr/file/268cca19-eeaf-44fd-a521-76fa6748b416?download> Erişim Tarihi 25 Mart 2025.

18 EUIPO Guidelines, Sec. 4, Ver. 1.0, 01.05.2025, 29.

19 ibid 28.

20 Brancusi (n 8) 649.

21 Dana Beldiman, Stina Teilmann-Lock and Anna Tischner, 'Designing for the European Green Deal – A Supplementary Protection Regime for Circular Designs in the EU' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 663, 664.

anlatımlar herkes tarafından farklı şekilde yorumlanabileceğinden sadece bu tür anlatımlarla hukuki kesinliğin sağlanması mümkün olmamaktadır[22]. Başvuruda görsel temsilin yanı sıra, tasarım örneğine ilişkin yahut da tasarımın belirli özelliklerine ilişkin (örneğin, tasarımın ürünün kullanımı sırasında renk değiştirdiğini belirtmek gibi) açıklamalarda bulunulabilse de bunlar tasarımın koruma kapsamını belirlemede etkili olmayacaktır. Zira bir açıklamayla görsel temsil arasında uyumsuzluk bulunması halinde, açıklama, tasarımın görsel temsilinde yer almayan bir özelliğine koruma sağlamayacaktır[23]. Tescilsiz tasarımların korunması açısından da durum benzerdir. Buna göre, tescilsiz tasarımların da ilk kez kamuya sunulduklarında görünür olmaları gerekmekte, diğer bir ifadeyle, bunların görünümleri de kamuya sunuldukları anda açıkça belirlenebilir/tanımlanabilir olmalıdır. Dolayısıyla tescilsiz tasarımların koruma konusu belirlenirken kamuya sunulan görünüş dikkate alınacaktır[24].

2. İHLAL İDDİALARI VE BENZERLİK KARŞILAŞTIRMALARI AÇISINDAN

Tasarım özelliklerinin görünürlüğü, tasarımın yeniliği ve/veya ayırt edici niteliğinin değerlendirildiği önceki tasarımlar ile doğru şekilde karşılaştırılabilmeleri açısından da önemlidir. Yenilik incelemesi açısından önceki ve yeni tasarımların net biçimde tespit edilmesi ve birebir karşılaştırılmaları gerekmektedir. Bu durumda tasarımlar tescilli ise, tasarım başvurularında sunulan görsel temsillere dayanılarak karşılaştırma yapılacak ve görsel temsilin kapsamadığı özellikler yenilik incelemesinde dikkate alınmayacaktır[25]. Önceden tescil edilmiş olan bir tasarımın, sonradan tescil edilmek istenen bir tasarımla karşılaştırmaya olanak verecek şekilde sicilde görsel olarak temsil edilmemiş olması durumunda, sonraki tarihli tasarımın da yenilik koşulunu sağlamadığı iddia edilemeyecektir[26].

Benzer şekilde, ayırt edicilik değerlendirmesi açısından, tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenimin tespitinde görsel anlatımın aktardığı özelliklerin belirlenmesi ve incelenmesi gerekmektedir. Bu sebeple de gerçekte mevcut olduğu iddia edilen tasarım özellikleri, başvurudaki görsel temsile bakıldığında bilgilenmiş kullanıcı tarafından algılanamıyorsa, bunlar genel izlenim değerlendirilmesinde dikkate alınmayacaktır[27]. Sonraki tarihli tasarım önceki tasarımlarla karşılaştırılırken sonraki tasarımın başvuru sırasında sunulan görsel temsili referans noktası olarak ele alınmaktadır. Örneğin, tasarım yalnızca ön görünümle temsil ediliyorsa, karşılaştırma da yalnızca önceki tasarımın bu kısmıyla yapılacaktır. Önceki tasarımda yer alan diğer görünüm açıları (örneğin

22 EUIPO Guidelines, Sec. 5, Ver. 1.0, 01.05.2025, 31, 32; Brancusi (n 8) 650; Dana Beldiman, 'Introduction to Design Law' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 16.

23 Brancusi (n 8) 651. Ayrıca bkz. Türk Patent ve Marka Kurumu, Tasarım İnceleme Kılavuzu, Ocak 2025, s. 60, 61.

24 Annette Kur, Tobias Endrich-Laimböck and Marc Huckschlag, "Substantive Law Aspects of the 'Design Package'" (2023) 72(6) GRUR International 557, 559; *Ferrari SpA v Mansory Design & Holding GmbH and WH,* Judgment of the Court (Fifth Chamber), C-123/20, 28.10.2021, paras. 38, 52.

25 Tescilli bir tasarımın koruma kapsamını belirleyecek temel unsur koruma talep edilen tasarımın temel özelliklerini gösteren ve başvuru sırasında sunulan görsel temsil olacaktır. Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 767.

26 Memişoğlu (n 4) 110.

27 Memişoğlu (n 4) 156, 157. Bilgilenmiş kullanıcı değerlendirme yaparken tasarımcıların niyetiyle, tasarım özelliklerinin nasıl oluşturulduğuyla, tasarlanan ürünün nasıl çalıştığıyla veya tasarımın kalitesiyle ilgilenmemekte, yalnızca ilgili tasarımların görünümlerinin bıraktığı genel izlenime odaklanmaktadır. Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 785, 786.

arka görünüm gibi) dikkate alınmayacaktır. Bu durumda sonraki tasarımın temsili önceki tasarıma nazaran daha az unsur gösteriyorsa karşılaştırmada yalnızca temsilde gösterilen unsurlar dikkate alınacaktır. Örneğin, sonraki tasarım yalnızca siyah beyaz bir görsel temsilden oluşuyorsa ve önceki tasarım renkliyse renk unsurları dikkate alınmayacaktır[28].[29] Diğer bir ifadeyle, karşılaştırmanın sınırları tasarımın görsel temsili üzerinden belirlenmektedir. Ancak bazı durumlarda başvuruda sunulan temsil ile sınırlı kalarak karşılaştırma yapmak da tek başına yeterli olmayabilir. Örneğin, kasıtlı olarak eksik görünümlerle ya da yalnızca belirli açılardan sunulan bir tasarımın yenilik ve ayırt edicilik değerlendirmesinde yalnızca bu temsillerle sınırlı kalmak doğru sonuçlar vermeyebilecektir[30]. Nitekim konuya ilişkin bir kararda da Genel Mahkeme, kapalı pozisyonda temsil edilen bir odun ayırma aracı tasarımını, açık pozisyonda temsil edilmiş önceki tasarımla karşılaştırarak ayırt edici niteliğe sahip olmadığına hükmetmiştir. Mahkeme, aracın kapalı pozisyondaki görsel temsilinin, önceki tasarımın görünümünden çıkarılabileceğini belirtmiştir[31].

Karşılaştırmanın esas olarak başvuruda sunulan görsel temsile dayanması, esasında hukuki kesinlik/belirlilik ilkesinin de bir sonucudur. Zira aksi takdirde, bir tasarıma sağlanan korumanın kapsamı da belirsiz hale gelecektir[32]. Bu sebeple, tasarım ihlaline ilişkin davalarda da karşılaştırmanın sunulan görsel temsildeki özelliklerle sınırlı olarak yapılması gerektiği ileri sürülmüştür[33].

3. TEKNİK İŞLEVSELLİĞİN DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN

Tasarım hukukunda teknik işlevin zorunlu kıldığı tasarım özellikleri teknolojik gelişimin engellenmemesi açısından koruma kapsamı dışında tutulmaktadır [SMK m. 58/4-(b)[34]]. Bununla beraber, bir tasarımın işlevsel bir özelliğe sahip olması (ki bu çoğu tasarımda mevcuttur) bu tasarımın doğrudan "teknik işleve bağlı olarak belirlendiği" anlamına da gelmeyecektir. Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) tarafından verilen yakın tarihli kararlar, tasarımın görünürlüğünün ilgili tasarımın

28 Nitekim aynı tasarımlarda yer alan renk veya malzeme gibi farklılıklar küçük ayrıntı olarak nitelendirilip çoğu zaman bir tasarımı diğerinden farklılaştırma açısından da tek başına yeterli olmamaktadır. Bkz. Türk Patent ve Marka Kurumu, Tasarım İnceleme Kılavuzu, Ocak 2025, s. 11.

29 EUIPO Guidelines, Sec. 5, Ver. 1.0, 01.05.2025, 145. Genel Mahkeme'nin konuya ilişkin olarak vermiş olduğu bir kararında da üzerlerinde herhangi bir yazı bulunmayan, siyah beyaz renkte temsil edilen içecek kutularına ilişkin tasarım açısından, karşılaştırmanın yalnızca uyuşmazlık konusu tasarımın temsilinde sunulan unsurlara dayanılarak yapılabileceği açıkça belirtilmiştir. *Ball Beverage Packaging Europe Ltd v European Union Intellectual Property Office,* Judgment of the General Court (First Chamber), T-9/15, 13.06.2017, para. 87.

30 Brancusi (n 8) 654.

31 *Bergslagernas Järnvaruaktiebolag v European Union Intellectual Property Office,* Judgment of the General Court (First Chamber), T-73/19, 29.04.2020, para. 41.

32 Brancusi (n 8) 654.

33 ibid 654. Buna karşılık, yargı uygulamalarının her zaman bu şekilde ilerlediği de söylenemeyecektir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta önceleri, karşılaştırma, tasarımın başvurudaki görsel temsiline dayanılarak yapılmakta idi. Bkz. *The Procter & Gamble Company v Reckitt Benckiser (UK) Limited* [2006] EWHC 3154 (Ch), High Court of England and Wales (Chancery Division), 13.12.2006, para. 27. Ancak daha sonra verilen mahkeme kararlarında bu yaklaşım değiştirilerek tasarım hakkını ihlal ettiği iddia edilen ürünün birtakım ek özellikleri de dikkate alınmaya başlanmıştır. Söz konusu davalarda, ek özelliklerin farklı bir genel izlenim yarattığı sonucuna varılmıştır. Örnek kararlar için bkz. Brancusi (n 8) 654, 655.

34 Bkz. 2024/2823 sayılı yeni AB Tasarım Direktifi m. 7 (98/71 sayılı Direktif m. 7), 6/2002 sayılı Tüzük m. 8.

teknik işlevselliğine ilişkin yapılacak olan değerlendirme açısından da önem taşıdığını göstermektedir. Nitekim konuya ilişkin bir kararda Mahkeme, siyah beyaz şekilde görsel temsili sağlanmış tescilli bir tasarımın işlevselliğine ilişkin değerlendirmede, tescilden anlaşılmadığı halde tasarımın çok renkli bir görünüme imkân verip vermediği olgusunun (dolayısıyla da alternatif ürünlerin mevcudiyetinin), tescilde sunulan görsel temsilden anlaşılması gerektiğini, bu durumun görsel temsilden açıkça anlaşılamaması halinde değerlendirmede dikkate alınmaması gerektiğini belirtmiştir[35]. Diğer bir ifadeyle, tasarımın görsel temsilinde çok renkli bir kullanım öngörülmemişse, sonrasında bunun mümkün olduğu iddiası teknik işlevsellik değerlendirmesinde dikkate alınmayacaktır. Görüldüğü gibi Mahkeme, ürünün yalnızca kullanım amacının değil, aynı zamanda tescil sırasında sunulan görsel temsilinin de işlevsellik değerlendirmesi açısından belirleyici olabileceğini kabul etmiştir[36].

Bununla birlikte doktrinde, tasarımların görsel temsilinin ilgili tasarımın koruma konusu ve kapsamının belirlenmesinde oldukça önemli olduğu, ancak ürünün teknik fonksiyonunun zorunlu kıldığı görünüm özellikleri belirlenirken yalnızca görsel temsil ile sınırlı kalınmaması, ürünün gerçek hayattaki kullanımının ve farklı birtakım faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği haklı olarak ifade edilmiştir[37]. Gerçekten de bir tasarımın teknik işlev sonucu meydana gelip gelmediği belirlenirken yalnızca tasarımın görsel temsilinden hareket edilmemeli, tasarımın kullanıldığı ürün hakkında bilinen ilave bilgilerin ve ürünün gerçek hayatta hangi işlevi yerine getirdiğinin de dikkate alınması önem arz etmektedir[38].

II. TASARIMLAR AÇISINDAN GÖRÜNÜR OLMA KOŞULU

A. GENEL OLARAK

AB ve Türk tasarım hukukunda tasarım korumasından faydalanacak olan özellikler açısından görsel olarak algılanma koşulu aransa da bu durum tasarım özelliklerinin belirli koşullarda ve belirli zamanlarda görünür olmaları gerektiği sonucunu doğurmamaktadır. Bunun tek istisnası ise birleşik ürün parçaları açısından öngörülmüş olup bunların tasarım korumasından faydalanabilmeleri için ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları gerekmektedir. Bu durumda, birleşik ürün parçaları hariç olmak üzere, her ne kadar görsel olarak algılanabilen tasarım özelliklerinin korumadan faydalanacağı kabul edilse de bunların ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları gerekmemektedir[39].

35 *Papierfabriek Doetinchem BV v. Sprick GmbH Bielefelder Papier – und Wellpappenwerk & Co.,* Judgment of the Court (Tenth Chamber), C-684/21, 02.03.2023, paras. 29-32.

36 Brancusi (n 8) 655.

37 ibid 656.

38 Bkz. Verena von Bomhard and Alexander von Mühlendahl, *Concise European Design Law* (Wolters Kluwer 2023) 74, 75. Ayrıca bkz. *DOCERAM GmbH v CeramTec GmbH,* Judgment of the Court (Second Chamber), C-395/16, 08.03.2018, para. 37.

39 Brancusi (n 8) 649.

Yeni AB düzenlemeleriyle de görsel algı ve görünür olma koşulu arasındaki ilişki net bir şekilde ortaya koyulmuştur. Buna göre, 2024/2822 sayılı AB Tasarım Tüzüğü m. 18a'da korumanın, tescilli bir tasarımın başvuru sırasındaki görünür özelliklerine verileceği açıkça belirtilmiştir. Yine aynı Tüzüğü'n gerekçesinin 13. maddesi ile 2024/2823 sayılı AB Tasarım Direktifi'nin gerekçesinin 16. maddesinde, tescil başvurusunda görünür şekilde temsil edilmek dışında, tasarım korumasından faydalanmak için bir ürünün tasarım özelliklerinin belirli bir zamanda veya belirli bir kullanım durumunda görünür olmalarının gerekmediği düzenlenmiştir. Aynı hükümlerde, bu kuralın tek istisnasının birleşik ürün parçaları açısından mevcut olduğu, bunların tasarım korumasından faydalanabilmeleri için ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları gerektiği de açıkça belirtilmiştir[40].

Farklı yargı bölgelerinde de tasarımların görünürlüğüne ilişkin birbirinden farklı uygulamaların bulunduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, Avustralya'da tasarımın görsel özelliklerinin görünür olmaları gerektiğine ilişkin bir kural yasal düzenlemelerde yer almamaktadır. Bununla birlikte içtihat hukukuna göre, bir özellik (örneğin, ürünün içsel bir özelliği) ürünün normal kullanımı sırasında belirgin değilse, hâkim görüş böyle bir özelliğin genel izlenime katkıda bulunamayacağı yönündedir. Bu durumda, eğer bir özellik normal kullanım sırasında görülebiliyorsa, o zaman genel izlenime katkıda bulunabilecektir[41].

Çin'de ise görünür olma tasarım koruması açısından öngörülen bir gereklilik olmamakla beraber ayırt edicilik koşulunun bir sonucudur. Zira görünür olma gereksinimi tasarımlar arasındaki benzerlik karşılaştırmasında veya ihlal davalarında ortaya çıkmaktadır. Buna göre, örneğin ihlal davalarında, hâkimlerin, tasarımın koruma kapsamını belirlerken, tasarımın görünmeyen kısımlarına kıyasla, ürünün kullanımı sırasında rahatça veya doğrudan görülebilen kısımlarını dikkate almaları gerektiği ifade edilmektedir[42].

ABD hukukuna bakıldığı takdirde ise, tasarımın görünür olmasına ilişkin bir koşulun yasal bir gereklilik olarak aranmadığı; fakat görünür olma şartının bazı durumlarda tasarımın korumadan faydalanabilmesine katkıda bulunduğu söylenebilecektir. Örneğin, ABD hukukunda Türk hukukundan farklı olarak bir tasarımın korumadan faydalanabilmesi için estetik/süslemeli/dekoratif (*ornamental*) olması gerekmektedir[43]. Yine bir tasarımın ürünün normal ve amaçlanan kullanımı

40 Bunun yanı sıra, yeni düzenlemelerle yapılan tasarım ve ürün tanımlarındaki değişikliklere uygun olarak, tasarım başvurularında sunulacak olan görsel temsilin de statik, dinamik veya animasyonlu olabileceği, bunun çizimler, fotoğraflar, videolar, bilgisayar görüntülemesi veya bilgisayar modellemesi de dahil olmak üzere mevcut teknoloji kullanılarak uygun herhangi bir yöntemle gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir (2024/2823 sayılı yeni AB Tasarım Direktifi m. 26/1). Doktrinde, özellikle dijital tasarımlar söz konusu olduğunda görsel temsilin yeterince açıklayıcı olmayacağı ifade edilmektedir. Zira özellikle animasyonlu, hareketli, geçişli özelliklerden oluşan veya grafik kullanıcı ara yüzü gibi öğelerden oluşan tasarımların karmaşık yapıda oldukları ve burada sunulacak olan görsel temsilin koruma kapsamını belirleme açısından yeterli olmayacağı belirtilmektedir. Eleştiriler için bkz. Brancusi (n 8) 652.

41 Stuart Irvine and Carl Harrap, 'Overview of Industrial Design Protection in Australia' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 36.

42 Paolo Beconcini, 'Design Law in China' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 116, 117.

43 35 U.S.C. § 171.

(*intended use*) sırasında görünür olmaması halinde, bu durumun tasarımın estetik/süsleme amacı taşımadığına dair bir kanıt oluşturabileceği ifade edilmektedir[44]. Böyle bir durumda da söz konusu tasarım korumadan faydalanamayacaktır. Diğer bir ifadeyle, bir tasarımın görünür olup olmadığı onun süslemeli/estetik olup olmadığını belirlemede önemli bir ölçüt olarak kullanılmaktadır[45]. Bu husus herhangi bir ayrım yapılmadan tüm tasarımlar (birleşik ürün parçaları ve basit tasarımlar) açısından geçerlidir.

Birleşik Krallık'ta ise, tıpkı AB'de ve ülkemizde olduğu gibi, görünür olma şartı yalnızca birleşik ürün parçaları açısından ürünün normal kullanımı sırasında aranmaktadır. Bunun dışında, yine görünür olma şartının ihlal davaları açısından da önem taşıdığı, zira ihlalin tasarımın nasıl kullanıldığına bağlı olarak değerlendirildiği, bilgilenmiş kullanıcının da ürünün kullanımında görünür olan tasarım unsurlarına daha fazla dikkat göstermesi beklendiğinden, bu kısımların değerlendirmede daha fazla rol oynayacağı ifade edilmektedir[46].

B. BİRLEŞİK ÜRÜN PARÇALARI AÇISINDAN GÖRÜNÜR OLMA KOŞULU

1. Birleşik Ürün Kavramı

Bir ürünün birleşik ürün olup olmadığını belirlemek bunu oluşturan parçaların hangi koşullar altında tasarım korumasından faydalanabileceğini değerlendirmek bakımından oldukça önemlidir. Zira SMK m. 55/1 anlamında ürün parçasını oluşturan tasarımlar açısından herhangi bir sınırlama söz konusu değilken birleşik bir ürünün parçasını oluşturan tasarımlar ürünün normal kullanımı esnasında görünür olmaları halinde tasarım korumasından faydalanabilmektedir [SMK m. 56/2-(a)].

44 The United States Patent and Trademark Office (USPTO), Manual of Patent Examining Procedure (MPEP), Ninth Edition, Revision 01.2024, Chapter 1500, 24-28, <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep-1500.pdf> accessed 26 March 2025. Bkz. *Larson v. Classic Corp.*, 683 F. Supp. 1202, 7 U.S.P.Q.2d 1747 (N.D. Ill. 1988). Konuya ilişkin önemli bir kararda, kalça protezinin tasarım patentine uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Söz konusu davada, protez vücuda yerleştirildikten sonra görünür olmayacağından böyle bir tasarımın korumadan faydalanıp faydalanamayacağı tartışılmıştır. Yüksek Mahkeme, tasarımın yalnızca satış noktasında değil, ürünün üretilmesinden başlayarak herhangi bir noktada görünür olup olmadığını değerlendirmeye almış ve kalça protezi ürünün nihai kullanımında görünür olmasa da bundan önce reklamlarda, fuarlarda sergilenmesi ile estetik özelliğinin fark edilebileceğini ve bu özelliği sebebiyle de tercih edilebileceğini belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle mahkeme, tasarımın estetik/süslemeli özelliğinin, ürünün üretimi ve montajından başlayarak nihai tahribatına veya kaybolmasına kadar olan dönemde, yani ürünün ticari yaşamı boyunca herhangi bir noktada görünür olmasıyla tespit edilebileceğini belirtmiştir. Bu durumda ürünün nihai kullanımda görünür olmaması, o ürünün estetik/süslemeli özelliğe sahip olmadığını göstermeyecektir. *In re Webb*, 916 F.2d 1553 (Fed. Cir. 1990). Mahkemenin yaklaşımı, tasarım koruması açısından aranan süsleme/estetik gerekliliğini fiilen anlamsız kılabilecek bir etkiye sahip olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bkz. Jason J. Du Mont and Mark D. Janis, 'Functionality in Design Protection Systems' (2012) 19(2) Journal of Intellectual Property Law 261, 270.

45 Ancak, nihai kullanımda görünür nitelikte olmayan tasarımların da estetik/süsleme amacı taşıdıklarına dair kanıt sunulduğu takdirde bu tasarımlar da yine korumadan faydalanabilecektir. Sonuç olarak görünürlük, bir tasarımın estetik/süsleme amacı taşıdığına dair önemli bir kanıt oluştursa da tasarımın bu özelliğe sahip olup olmadığı yalnızca görünürlüğe ilişkin faktör ile belirlenemeyecektir. MPEP, Ninth Edition, Revision 01.2024, Chapter 1500, 24-28 <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep-1500.pdf> accessed 26 March 2025.

46 Jane Cornwell and Lynne Chave, 'Design Law at the Crossroads – A Post – Brexit Review of Design Protection in the UK' in Dana Beldiman (ed), *Design Law-Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 346.

Birleşik ürün SMK m. 55/3'te tanımlanmıştır. Buna göre, birleşik ürün, sökülüp takılma yoluyla değiştirilebilen veya yenilenebilen parçalardan oluşan ürünü ifade eder. Benzer düzenlemeler 2024/2823 sayılı AB Tasarım Direktifi m. 2/5 (98/71 sayılı Direktif m. 1/c) ile 2024/2822 sayılı AB Tasarım Tüzüğü m. 3/3 (6/2002 sayılı Tüzük m. 3/c) hükümlerinde de yer almaktadır. Görüldüğü üzere, birleşik bir üründen söz edilebilmesi için mutlaka birden fazla parçanın mevcut olması gerekir. Bunun yanı sıra, birleşik ürünler de yine tasarım hukukunda ürün kavramı açısından aranan tüm koşulları sağlamalıdır. Diğer bir ifadeyle, bunların da endüstriyel bir yolla veya elle üretilmeleri gerekmektedir[47]. Dolayısıyla, örneğin, bir insan vücudu birleşik ürün veya birleşik ürünün parçası sayılamayacaktır, bu durumda insan vücuduna takılan bir kalp pili de bir ürünün parçası olarak nitelendirilemeyecektir. Bu sebeple de bir kalp pili tasarımı, birleşik ürünün parçası olmadığından normal kullanım esnasında görünmese dahi tasarım korumasından faydalanabilecektir[48].

Uygulamada birçok ürün birleşik ürün sayılabilmektedir. Örneğin, "*Ikea*" gibi mağazalardan alınan ürünler (kitaplık, yatak, sandalye, masa gibi) çoğunlukla parçalar halinde satılır ve tüketiciler bu parçaları birleştirip ürünün son halini elde edebilirler[49]. Birleşik ürünlerin çoğunlukla bakım, servis, onarıma ihtiyaç duyan parçalardan oluşan, genellikle mekanik, elektrikli ve/veya elektronik özelliklere sahip ürünlerden (örneğin, taşıtlar, çim biçme makineleri gibi) meydana geldiği ifade edilmektedir. Ancak bunların yanı sıra daha az teknik ürünlerin de örneğin, arkasındaki kabloların değiştirilmesi veya zeminin yenilenmesi gerektiğinde parçalara ayrılıp tekrar bir araya getirilebilen çeşitli bileşenlerden oluşan bir süpürgelik, yine (plastik uçlar, makara, ray gibi) çeşitli bileşenlerden oluşan pencere panjur sistemi ya da şömine gibi ürünlerin de birleşik ürün olarak nitelendirildikleri görülmektedir[50]. Buna karşılık pasta kalıpları gibi birden fazla parçadan oluşmayan ürünler ise birleşik ürün sayılmayacaktır[51].

İlgili düzenlemelerde de yer aldığı üzere, birleşik ürünler sökülüp takılabilen parçalardan oluşmaktadır. Bu durumda sökülüp takılma yoluyla değiştirilemeyen veya yenilenemeyen parçalar birleşik ürün oluşturmayacaktır. Diğer bir ifadeyle, bir ürünün başka bir ürünle birlikte yahut ona eklenme suretiyle üretilip kullanılıyor olması doğrudan birleşik ürünün mevcudiyetine işaret etmeyecektir[52]. Konuya ilişkin bir kararda, betonu güçlendirmek amacıyla beton altına yerleştirilen tel örgülerin normal kullanımda görünür olmadıkları, bu sebeple de tasarım korumasından faydalanamayacakları iddia edilmiş, ancak söz konusu tellerin birleşik bir ürünün parçasını oluşturmadıkları, zira bunların bir kez betona gömülmeleri halinde sökülüp yeniden monte edilip

47 David Stone, *European Design Law: A Practitioners' Guide* (2nd edn, Oxford University Press 2016) 70; Memişoğlu (n 4) 48; Von Bomhard and Von Mühlendahl (n 38) 48.

48 Stone (n 47) 70. Konuya ilişkin bir kararda, normal kullanım esnasında bir kısmı toprağa gömülü olan çöp konteyneri açısından toprak zeminin endüstriyel yolla veya el ile üretilen bir ürün olmadığı, bu sebeple de çöp konteynerinin toprağa gömülü kısmı (veya çöp konteynerinin tamamı) ile zeminin birlikte bir birleşik ürün oluşturmadığı sonucuna varılmıştır. *Molok OY v. Ecosip OY,* ICD 4919, 23.06.2008, Stone (n 47) 70.

49 Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 757.

50 Konuya ilişkin kararlar için bkz. ibid 757, 758.

51 Memişoğlu (n 4) 49.

52 ibid 50.

değiştirilemeyecekleri, parçalandıkları takdirde betonla birlikte yok olacakları ifade edilmiştir[53]. Benzer şekilde, dondurma veya çikolata gibi ürünler de çeşitli bileşenlerden oluşabilmekte ise de bunların parçalara ayrılıp yeniden birleştirilebilmeleri mümkün olmadığından birleşik ürün olarak nitelendirilemeyeceklerdir[54].

Bunun yanı sıra, birleşik üründen söz edilebilmesi için çeşitli parçalardan oluşan nihai ürünün tek bir ürün olarak nitelendirilebilmesi de gerekmektedir. Örneğin, konuya ilişkin bir kararda, bebek yataklarına takılabilen yatak koruyucusunun birleşik bir ürünün parçası olmaktan ziyade bir eklenti olduğuna karar verilmiştir, zira bebek yatak koruyucusunu bileşen parça olarak içinde barındıran *"korumalı bebek yatağı"* şeklinde nihai bir ürün bulunmamaktadır[55]. Yine bir ürünün monte edildiği, sabitlendiği yerin o ürünün bir parçası olarak nitelendirilemeyeceği de belirtilmektedir. Nitekim konuya ilişkin olarak, içine sensör yerleştirilecek olan bir tavanın, *"sensör yerleştirilmiş tavandan"* oluşan bir birleşik ürünün parçası olarak kabul edilemeyeceğine karar verilmiştir[56].

Doktrinde birleşik ürünü oluşturan parçalar arasında sıkı ve kalıcı bir bağlantının bulunması gerektiği de ayrıca ifade edilmektedir[57]. Bu durumda, böyle bir bağlantının bulunmadığı parçaların birleşik ürünün parçası olduğu da söylenemeyecektir. Örneğin, elektrikli süpürge torbaları, kalem piller vb. Gerçekten de ürünün çalışması için kullanılan piller o ürünün bir parçası olarak düşünülemeyecektir. Bu durumda sarf malzemelerinin birleşik ürün parçası olarak nitelendirilemeyecekleri kabul edilmektedir[58]. Konuya ilişkin bir dava yakın tarihte Genel Mahkeme tarafından karara bağlanmıştır[59]. Dava, kaynak torçları için kullanılan tescilli elektrot tasarımının[60] birleşik ürünün bir parçasını oluşturduğu, fakat ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmadığı gerekçesiyle hükümsüzlüğü talebine ilişkindir. Mahkeme, dava konusu ürünü birleşik bir ürünün parçasını

53 *AVI Alpenländische Veredelungs-Industrie GmbH v. Drahtwerk Plocking GmbH,* Case R 560/2007-3, Board of Appeal, 16.05.2008, Stone (n 47) 70; Memişoğlu (n 4) 51. Yine konuya ilişkin bir olayda, yalıtım bloğunun birleşik bir ürünün parçası olduğu ve ürünün normal kullanımı sırasında görünmediğinden (duvara yapıştırılıp üzeri sıva ile kaplanacağından) buna ilişkin tasarımın hükümsüzlüğü talep edilmiş, ancak yapıştırma ve sıvama işlemlerinin ürünün sökülmesine ve yeniden monte edilmesine imkân vermeyeceğine, dolayısıyla somut olaydaki ürünün birleşik bir ürünün parçası olmadığına ve bu sebeple de tasarım korumasından faydalanabilmesi için görünür olması gerekmediğine karar verilmiştir. *Austrotherm GmbH v Termo Organika Sp zoo,* Case ICD 5353, Invalidity Division, 19.10.2009, Stone (n 47) 70, 71. Buna karşılık, Avusturya'da görülen *Mini-Berner Wüstel* kararında, bir tepsi, kaplama malzemesi ve yapışkan bir etiketten oluşan sosis ambalajı birleşik bir ürün olarak nitelendirilmiştir. Ancak ürünü oluşturan bileşenlerin sökülüp yeniden birleştirilebilmesi mümkün olmadığından (örneğin, ambalajdan çıkarıldıktan sonra yapışkan etiket bir işe yaramayacağından veya sosisler çıkarıldıktan sonra yırtılan ambalaj mührünün tekrar birleştirilmesi söz konusu olamayacağından) doktrinde ilgili kararın yanlış bir uygulama örneği olduğu haklı olarak ileri sürülmüştür. *Mini-Berner Wüstel,* Case 4 Ob 246/06i, Oberster Gerichtshof, 13.02.2007. Karara ilişkin bilgi ve eleştiriler için bkz. Stone (n 47) 71.

54 Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 758.

55 *Mamas and Papas v. Jane Wall-Budden,* R 208/2016, 25.07.2017, ibid 758.

56 *Everspring Industry v. Theben,* R 55/2014-3, 23.09.2015, ibid 758.

57 Memişoğlu (n 4) 53. Birleşik ürün parçalarının birbirleriyle zorunlu bir bağlılıklarının bulunmadığı, bunların yalnızca fiziki bir birlikteliklerinin olduğu da ayrıca ifade edilmiştir. Bilgin (n 16) 41; Mikail Bora Kaplan, *Sınai Mülkiyet Kanunu'nda İhtiyati Tedbirler* (On İki Levha 2018) 42, 43.

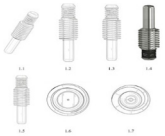
58 Memişoğlu (n 4) 53; Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 758.

59 *B&B Bartoni spol. s r.o. v EUIPO,* Judgment of the General Court (Third Chamber, Extended Composition), T-617-21, 22.03.2023 (Kısaca *"B&B Bartoni* Kararı" olarak anılacaktır).

60 EUIPO, Registered Community Design (RCD) No: 001292.122.0001:

oluşturup oluşturmadığı yönünden incelemiş ve bir elektrodun yaklaşık iki ile beş saat süren bir dayanıklılığa sahip ve düzenli olarak satın alınıp değiştirilen bir sarf malzemesi olduğunu, dolayısıyla kaynak torcu ile aralarında sıkı ve kalıcı bir bağlantının bulunmadığını belirtmiştir[61]. Mahkeme ayrıca, bir ürün parçasının değiştirilmesinin içerisinde bulunduğu ürünün sökülüp yeniden monte edilmesini gerektirmemesi ve özellikle bu değişimin son kullanıcı tarafından düzenli ve basit bir şekilde yapılabilmesi gibi hususların ilgili ürünün birleşik bir ürünün parçasını teşkil etme ihtimalini düşüreceğini ifade etmiştir. Zira mahkeme, somut olayda elektrodun değiştirilmesi için kaynak torcunun sökülüp yeniden monte edilmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Bu sebeple mahkemeye göre, elektrodun basit ve sık bir şekilde değiştirilebilir olması birleşik bir ürün parçası olmadığına işaret etmektedir[62]. Mahkeme somut olayda ilgili tüketici kesiminin algısını da dikkate almıştır. Buna göre, kaynak torçları elektrotlardan ayrı olarak satılmaktadır, dolayısıyla elektrot olmadan kaynak torcu tüketiciler tarafından eksik bir ürün olarak algılanmayacaktır. Zira birleşik ürünler parçaları olmadan çoğunlukla eksik olarak nitelendirilebilmektedir[63]. Son olarak mahkeme, somut olaydaki elektrotların farklı şirketler tarafından üretilen kaynak torçlarıyla ve yine somut olaydaki kaynak torcunun farklı şirketler tarafından üretilen elektrotlarla da uyumlu olduğunu, bu durumun da iki ürün arasında çok da sıkı ve kalıcı bir bağlantının bulunmadığına işaret edebileceğini belirtmiştir[64]. Görüldüğü gibi, Genel Mahkeme de tüketilebilir nitelikte olan ürünlerin (sarf malzemelerinin) birleşik ürünün parçasını oluşturamayacağı kanaatinde olup buna ilişkin tespit açısından birtakım ölçütler öne sürmüştür.

Bir ürünün birleşik ürün parçası olup olmadığına yönelik tespit açısından Birleşik Krallık Fikri Mülkiyet Ofisi de benzer bir ölçüt geliştirmiştir. Buna göre, ilgili parça olmadan ürün tam/tamamlanmış bir ürün niteliği taşıyorsa o parça birleşik ürün parçası olarak kabul edilemeyecektir. Örneğin, her ne kadar yazıcılar birleşik bir ürün olarak nitelendirilebilse de yazıcı kartuşlarının birleşik ürün parçası olmadıkları belirtilmiştir. Nitekim kartuşlar olmadan da yazıcıların tam bir ürün oluşturabildikleri, ancak kartuş olmadan kullanılamayacakları ifade edilmiştir[65]. Esasında, Genel Mahkeme de yukarıda belirtilen kararında bu ölçütten faydalanmış ve ilgili parça olmadan ürünün eksik olarak algılanması halinde bu parçanın birleşik ürün parçası teşkil etme ihtimalinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Ancak bu görüş, bir ürünün hangi durumlarda tam bir ürün oluşturacağı sorusunu gündeme getirdiği için birtakım eleştirilere de maruz kalmıştır. Gerçekten de tek başına böyle bir ölçütü esas almak uygulamada belirsiz sonuçlar yaratabilecektir. Dolayısıyla, kanaatimizce her ne kadar bu ölçütten faydalanmak mümkün olsa da bir parçanın birleşik ürün parçası olup

61 B&Bartoni Kararı, paras. 30-39.

62 ibid, paras. 40-49.

63 ibid, paras. 50-62.

64 ibid, paras. 63-70.

65 UK IPO, Designs Practice Notice 1/03: Component Part of Complex Product Visible in Normal Use, 07.01.2003, Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 758.

olmadığı değerlendirilirken Genel Mahkeme'nin yukarıda yer alan kararında olduğu gibi konuya ilişkin birden fazla farklı ölçütün dikkate alınması gerekmektedir[66].

Bunun yanı sıra, sarf malzemeleriyle aynı anlamda "tüketilmeyen", yalnızca birleşik ürünlerin performansını artırmak amacıyla zaman zaman değiştirilmesi gerekebilecek parçaların (örneğin, bujiler gibi) birleşik ürün parçası olarak kabul edilebilecekleri ve dolayısıyla da tasarım tescili açısından birleşik ürün parçaları için aranan koşullara tabi olacakları da ayrıca ifade edilmektedir[67].

2. Birleşik Ürün Parça Tasarımlarının Korunması

Ürünlerin bir bütün olarak tasarım korumasından faydalanması mümkün olduğu gibi ürün parçaları da gerekli koşulları sağladığı sürece tasarım korumasından faydalanabilecektir. Nitekim SMK m. 55/1 hükmünde tasarımın tanımı yapılırken *"ürünün tümü ya da bir parçasının"* görünüm özelliklerinden söz edilmiştir. Mehaz AB düzenlemeleri de paralel olup[68] buradaki tanımda yedek parçalar kastedilmek istenmemiştir. Zira yedek parçalar birleşik ürün parçaları olarak kabul edilmekte ve bunlara atıf yapılacağı zaman bu ibare kullanılmaktadır. Bu ayrım önem arz etmektedir, nitekim birleşik ürün parçalarının tasarım korumasından faydalanabilmesi için bunların ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları şartı aranmaktadır. Ancak birleşik ürün parçaları (yedek parçalar) dışındaki ürün parçalarının tasarım korumasından faydalanabilmesi için böyle bir şart aranmamaktadır[69]. Örneğin, birleşik ürün niteliğindeki bir otomobilde, araç farı gibi normal kullanım sırasında son kullanıcı tarafından görülebilen parçalar tasarım korumasından yararlanabilirken, motor bloğu gibi kullanım esnasında görünür olmayan parçalar tasarım koruması kapsamında değerlendirilmeyecektir[70]. Birleşik ürün parçalarının tasarım korumasından faydalanabilmesi için getirilen bu sınırlama ile amaçlanan esasında yedek parça piyasasında tekelleşmenin önlenmesi ve böylelikle rekabetin zarar görmemesidir[71]. Zira bu hüküm ile korunabilir parça tasarımları önemli ölçüde sınırlanmaktadır[72]. Bu durumda yedek parçalar dışında kalan ürün parçalarının (örneğin, bir kitabın kapağı, bir kot pantolonun cep dikişi gibi) tasarım korumasından faydalanabilmeleri için

66 Nitekim doktrinde de bir ürünün birleşik ürün parçası olup olmadığı değerlendirilirken somut olay bazında ve çeşitli ölçütlere başvurarak değerlendirme yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, birleştirilebilir olmayan, sökülüp takılamayan ayrı parçalardan oluşan ürünlerin (örneğin, çatal bıçak seti gibi) birleşik ürün oluşturmadığı da ayrıca ifade edilmiştir. Von Bomhard and Von Mühlendahl (n 38) 49. Zira takım ve setleri oluşturan parçaların birbirleriyle fiziksel bir birlikteliğinin bulunmadığı belirtilmektedir. Bkz. Bilgin (n 16) 41.

67 UK IPO, Designs Practice Notice 1/03: Component Part of Complex Product Visible in Normal Use, 07.01.2003, Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 758.

68 Bkz. 98/71 sayılı Direktif m. 1 (2024/2823 sayılı yeni AB Tasarım Direktifi m. 2), 6/2002 sayılı Tüzük m. 3 (2024/2822 sayılı yeni AB Tasarım Tüzüğü m. 3).

69 Stone (n 47) 67.

70 Fatih Kahraman, '6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Kapsamında Tasarım Tesciliyle İlgili Getirilen Temel Yenilikler' iç Feyzan Şehirali Çelik (ed), *6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2017) 308-310.

71 Konuya ilişkin tartışmalar özellikle de otomotiv sektöründe yaşanmaktadır. Bilgi için bkz. Hamdi Pınar, 'Tasarım ve Haksız Rekabet Hukuku Açısından Yedek Parçaların Korunması ve Türkiye'nin Ekonomi Politik Tercih Sorunu' (2015) 6(4) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 739, 739 vd.

72 Dana Beldiman and Constantin Blanke-Roeser, *An International Perspective on Design Protection of Visible Spare Parts* (Springer 2017) 57.

yenilik ve ayırt edicilik şartlarını taşımaları yeterli olabilecek iken yedek parçalar için ise bu şartların yanı sıra ek olarak bunların ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları şartı aranacaktır[73]. Ürünün normal kullanımı sırasında görünmeyen parçalar ise korumadan faydalanamayacaktır.

Yedek parçalar türlerine bağlı olarak belirli gruplara ayrılabilmektedir. Bunların bir kısmı teknik işlevi yerine getirebilmesi için belirli bir biçimde tasarlanması zorunlu olan parçalardır (*must fit*). Burada zorunluluk teknik nedenlerden kaynaklandığı için, fonksiyon tasarımı şekillendirmektedir. Hukukumuz dahil birçok hukuk sisteminde teknik işlevini yerine getirebilmesi için belirli bir biçimde tasarlanması zorunlu olan (*must fit*) parçaların tasarım hakkı korumasından faydalanmasına izin verilmemektedir. Nitekim SMK m. 58/4-(c) bendinde, tasarımın kullanıldığı veya uygulandığı ürünün, başka bir ürüne mekanik olarak monte edilmesi veya bağlanması için belirli biçim ve boyutlarda üretilmesi zorunlu ürünlerin görünüm özelliklerinin tasarım koruması kapsamı dışında oldukları belirtilmiştir[74]. Örneğin, bir otomobilin egzoz borusu veya tekerleklerindeki bijonlar işlevsel zorunluluk arz eden parçalardır[75].

Bazı parçalar ise birleşik ürünün genel görünümüne bağımlı olan, diğer bir ifadeyle görsel açıdan zorunluluk arz eden parça tasarımlarıdır (*must match*). Bu parçalar da birleşik ürünün genel görünümüne uyum sağlaması amacıyla belirli bir şekilde tasarlanması gereken parçalardır. SMK m. 59/4 gereğince, birleşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların, birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak üzere onarım amacıyla ve bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten üç yıl sonra kullanılması tasarım hakkının ihlali sayılmayacaktır[76]. SMK m. 59/5 hükmünde ise, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayımlanan eşdeğer parçaların, dördüncü fıkra kapsamında olmak üzere, tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten itibaren üç yıllık süre dolmadan da kullanılmasının tasarım hakkının ihlali sayılmayacağı düzenlenmiştir[77]. Yargıtay'ın da önceki içtihatlarında görsel açıdan zorunluluk arz eden parça tasarımlarını haksız rekabet hükümleriyle süresiz olarak koruduğu, ancak bu durumun hatalı ve kanunun amacına aykırı bir uygulama olduğu öne sürülmüştür[78].

Gerçekten de görsel açıdan zorunlu parçaların korunması birçok tartışmanın doğmasına sebep olmaktadır. Nitekim görsel açıdan zorunluluk arz eden parçalar orijinali ile birebir aynı olacak şekilde tasarlanmak zorundadır, zira orijinal yedek parça yerine kullanılacak olan yedek parçaların

73 Stone (n 47) 69.

74 Mehaz AB düzenlemeleri de bu yöndedir. Bkz. 98/71 sayılı Direktif m. 7/2 (2024/2823 sayılı AB Tasarım Direktifi m. 7/2) ve 6/2002 sayılı Tüzük m. 8/2.

75 Cahit Suluk, Rauf Karasu ve Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (8. Baskı, Seçkin 2024) 352; Pınar (n 71) 742; Kadir Baş, 'Sınai Mülkiyet Hukuku ve Rekabet Hukuku Boyutlarıyla Yedek Parça Rekabeti' iç Kerem Can Sanlı, Dilan Alma (ed), *Uygulamalı Rekabet Hukuku Seminerleri 2020* (On İki Levha 2021) 215, 216.

76 Buna göre, normalde yenilenerek yirmi beş yıla kadar uzayabilen tasarım koruması, onarım amaçlı kullanımlar bakımından üç yıl ile sınırlandırılmış; böylece ana ürün sağlayıcısının yedek parça piyasalarını üç yıl süreyle kontrol altında tutabilme imkânı muhafaza edilmiştir. Baş (n 75) 219, 220.

77 Dolayısıyla, Bakanlık tarafından yayımlanan listede yer alan birleşik ürün parçalarının tasarımları, piyasaya arz edildikleri andan itibaren, onarım amacıyla üçüncü kişilerce serbestçe kullanılabilecektir. Baş (n 75) 220, 221.

78 Suluk, Karasu ve Nal (n 75) 352.

birleşik ürüne monte edildiğinde orijinal görünümü sağlamaları gerekir[79]. Bu durumda yedek parça pazarına girmek isteyen bir kişinin orijinal yedek parçayı taklit etmesi gerekecek ve orijinal parçanın da tasarım korumasından faydalanması halinde tasarım hakkının ihlali söz konusu olacaktır. Dolayısıyla, bir kişiye ürünün yanı sıra o ürünün yedek parçası üzerinde de tasarım hakkı tanınırsa bu kişi üçüncü kişilerin de aynı parçayı üretmesini engelleyebilecektir. Böyle bir durumda, alternatif bir parça da üretilemediğinden hak sahibinin piyasadaki gücünü kötüye kullanması ve bunun sonucunda da tüketicilerin zarar görmesi ihtimali söz konusu olacaktır. Diğer bir ifadeyle, böyle bir piyasa tüketicilerin seçim yapmasına ve bir tasarımı diğerine tercih etmesine izin vermeyecektir[80]. Esasında bu durum tasarım hakkı ile sağlanmak istenen amaç ile de çelişmektedir[81]. Zira tasarım hakkı ile ürün ya da ürün parçasının kendisi değil, bu ürün ya da parçanın tasarımı korunmaktadır[82]. Dolayısıyla tasarım hakkı ile sağlanan korumanın ürüne sirayet edecek şekilde genişlemesine engel olmak gerekmektedir. Buna karşılık, orijinal parça üreticileri (özellikle de otomotiv sektöründe) kâr marjlarının azalmaması ve dolayısıyla kendi pazarlarını kaybetmemek adına taklit parça satışlarına izin vermek istememektedir. Bu sebeple bu durum özellikle AB ülkeleri arasında oldukça fazla tartışmanın ortaya çıkmasına sebep olmuş, birçok üye ülke *must match* yedek parça tasarımlarını koruma kapsamı içine almış, bazılarında ise bu tasarımlar koruma kapsamı dışında bırakılmıştır[83].

79 Pınar (n 71) 753.

80 Jens Schovsbo and Graeme B. Dinwoodie, 'Design Protection for Products that are "Dictated by Function"' in Annette Kur, Marianne Levin and Jens Schovsbo (eds), *The EU Design Approach, A Global Appraisal* (Edward Elgar Publishing 2018) 154, 155. Zira burada, ana ürün işletmesi ile yedek parçayı üreten firmanın ve tüketicinin menfaatlerinin dengelenmesi ve uzlaştırılmasının güç olacağı ifade edilmektedir. Bkz. Ünal Tekinalp 'Sınai Mülkiyet Kanunu'nun Öne Çıkan Yenilikleri' iç Feyzan Şehirali Çelik (ed), *6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2017) 43, 44.

81 Tasarım koruması ile yenilikçi tasarımların gelişimini teşvik etmek amaçlandığından ve bu durumun da ancak tüketicinin tercih yapma şansının bulunduğu piyasalarda mümkün olabileceğinden ikincil piyasada *must match* parçalar üzerinde kişilere münhasır haklar tanımanın tasarım korumasının amacına aykırılık teşkil edeceği de ayrıca ifade edilmiştir. Kur, Endrich-Laimböck and Huckschlag (n 24) 562. Yine böyle bir korumanın tasarım korumasının sınırlarını aştığı gibi tekelleşmeye yol açacağı, patent korumasının dahi sınırlarını zorlayacağı da haklı olarak belirtilmiştir. Bkz. Cahit Suluk, 'Yedek Parça Tasarımlarının Korunması ya da Otomotiv Yan Sanayiinin Var Olma Mücadelesi' Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı 2002: Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku 541, 563, 564.

82 Cahit Suluk, *Avrupa Topluluğu Hukukunda Tasarımların Korunması-Topluluk Tasarımı* (Seçkin 2002) 26.

83 Bkz. Bilgehan Çetiner, 'AB Onarım Hakkı Direktifi ve Türk Hukukunda Onarım Hakkı' (2025) (61) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 245, 262. Zira 98/71 sayılı AB Tasarım Direktifi'nin 14. maddesi gereğince, konuya ilişkin değişiklikler yapılıncaya kadar, üye ülkeler, *must match* parça tasarımlarının onarım amacıyla kullanımına ilişkin yürürlükteki düzenlemelerini devam ettirebilir, bu düzenlemelerde ancak onarım amacıyla kullanılacak *must match* parçaların piyasasını serbestleştirmek için değişiklik yapabilirler (*freeze plus*). Görüldüğü gibi, ilgili hükümde üye ülkelere *must match* parçaların korunması hususunda bir serbesti tanınmıştır. Diğer taraftan, 6/2002 sayılı AB Tasarım Tüzüğü m. 110'da AB Komisyonu'nun teklifiyle Tüzük değiştirilinceye kadar birleşik ürün parçalarının onarım amacıyla kullanılması durumunda topluluk tasarımından doğan hakların ileri sürülemeyeceği düzenlenmiştir. "Onarım klozu" (*repair clause*) olarak adlandırılan bu hüküm ile birleşik bir ürünün yalnızca onarımı ve orijinal görünümünün yeniden sağlanması amacıyla kullanılan parçalara tasarım koruması sağlanmayacağı ve bunların üçüncü kişiler tarafından çoğaltılabileceği kabul edilmektedir. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi ve karşılaştırmalı hukuktaki durum için bkz. Fatma Betül Çakır Çelebi, *Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası* (Adalet 2022) 123-149; Schovsbo and Dinwoodie (n 80) 157 ff. Avrupa Birliği Adalet Divanı da konuya ilişkin bir kararında, onarım klozunun mevcudiyetini kabul ederek buna ilişkin birtakım açıklamalarda bulunmuştur. Bkz. *Acacia Srl v Pneusgarda Srl and Audi AG and Acacia Srl and Rolando D'Amato v Dr. Ing. h.c.F. Porsche AG,* Judgment of the Court (Second Chamber), Joined Cases C-397/16 and C-435/16, 20.12.2017.

Buna karşılık, 2024/2823 sayılı yeni AB Tasarım Direktifi m. 19 ile yine 2024/2822 sayılı yeni AB Tasarım Tüzüğü m. 20a hükümlerinde birleşik ürünün görünümüne bağımlı olan ve bu ürünün onarımı amacıyla kullanılan parçalara tasarım koruması sağlanmayacağı düzenlenmiştir. Ancak ilgili hükümlerin uygulanabilmesi için kullanılacak olan birleşik ürün parçasının ticari kökeni ve üreticisinin kimliği hakkında tüketicilere açıkça bilgi verilmesi şartı aranmaktadır, böylelikle tüketiciler, onarım amacıyla kullanılacak olan ve birbiriyle rekabet eden ürünler arasında bilinçli bir tercih yapabileceklerdir. Görüldüğü üzere, onarım klozu hem yeni AB Tasarım Tüzüğü hem de Direktif'te açıkça düzenlendiğinden üye ülkelerin de kendi iç hukuk düzenlemelerini bunlara uyumlu hale getirmeleri gerekecektir. Türk hukukunda da tasarım hakkının kapsamı ve sınırlarının düzenlendiği SMK'nın 59. maddesinde, birleşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların (*must match*), birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak üzere onarım amacıyla ve bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten üç yıl sonra kullanılmasının tasarım hakkının ihlali sayılmayacağı belirtilmiştir (SMK m. 59/4). Görüldüğü üzere, onarım klozu hukukumuzda da kabul edilmiş olup *must match* parça tasarımlarının piyasaya sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl sonra onarım amacıyla ve parçaların kaynağı konusunda kamuyu yanıltmamak şartıyla kullanılmalarına izin verilmiştir[84].

Bunun dışında işlevsel yahut görsel açıdan zorunluluk arz etmeyen parça tasarımları ise birleşik ürünün genel görünümüne bağımlı olmadıklarından veya ürünün kendisinden beklenen işlevi yerine getirebilmesi için belirli bir biçimde yapılması zorunluluğu taşımadıklarından herhangi bir ürün tasarımı gibi gerekli koşulları (yenilik ve ayırt edicilik) taşımaları halinde tasarım korumasından faydalanabileceklerdir[85].

a. Görünür Olma

Yedek parçaların tasarım korumasından faydalanabilmesi için ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları ve görünür olan bu parçaların da yenilik ve ayırt edicilik şartlarını sağlamaları gerekmektedir[86]. Buna göre, yedek parça, ürüne monte edilmeden önce yenilik ve ayırt edicilik kriterlerini sağlıyor olsa dahi, monte edildikten sonra normal kullanım sırasında görünürlük

84 Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Fatma Betül Çakır Çelebi, 'Yedek Parça Tasarımlarının Korunmasında Onarım Sınırlaması Kapsamının Marka Hakkı Çerçevesinde İncelenmesi' (2021) 16(179) Terazi Hukuk Dergisi 1303, 1304-1306. Nitekim Yargıtay da konuya ilişkin bir kararında, davacı tarafın ürünlerine yönelik davalının kullanımı ithal ettiği ürünlerin gerekli kalite ve standartta olduğuna, davacı ürünlerine benzer olsalar bile onun ürününü andıran bir marka ve onunla aynı olduğunu gösteren bir ibare ile kullanım olmadığından haksız rekabet şartlarının oluşmadığına, endüstriyel tasarım hakkındaki KHK'nin 22. maddesi değerlendirildiğinde, davalı tarafın kullanımının ürünün piyasaya çıktığı öngörülen üç yıllık süre dolduğundan tasarım hakkını ihlal eden bir kullanımın bulunmadığına yönelik ilk derece mahkemesi kararını onamıştır. Yargıtay 11 HD, E 2016/3280 K 2017/7201, 13.12.2017. Onarım istisnasının yerindeliği ve yeterliliğine ilişkin açıklamalar için bkz. Baş (n 75) 221-229.

85 Örneğin, bir otomobilin koltuk tasarımı gibi. Suluk, Karasu ve Nal (n 75) 351, 352.

86 Pelin Karaaslan, R. Eda Giray, Elif Kara, Muharrem Tütüncü ve Onur Sarı, *Fikri Mülkiyet Hukuku Pratik Çalışmaları* (Seçkin 2023) 180. Örneğin; bir aracın motoru, bir yazıcının toneri ya da bir telefonun bataryası, söz konusu ürünlerin normal kullanımı sırasında görünmedikleri için bu parçaların tasarımları yeni ve ayırt edici olsalar dahi tasarım korumasından faydalanamayacaktır. Ancak, bir aracın farları, kapısı, koltukları aracın normal kullanımı sırasında görünür oldukları için, bu parçaların görünümleri yeni ve ayırt edici olmaları şartıyla tasarım korumasından faydalanabilecektir. Baş (n 75) 215, 216.

özelliğini kaybediyorsa tasarım korumasından yararlanamayacaktır[87]. Örneğin, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin konuya ilişkin bir kararında[88], dava konusu profil tasarımı, birleşik ürün niteliğindeki pencerenin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Tescilin, profilin dış görünümüne değil dikine kesitinin görünümüne ilişkin olması nedeniyle, söz konusu tasarımın monte edildiğinde normal kullanım sırasında görünür nitelik taşımadığı sonucuna varılmıştır, bu sebeple de tescil edilemeyeceğine hükmedilmiştir.

İlgili düzenlemenin amacı, birleşik ürünlerin görünmeyen parçalarını tasarım koruması dışında tutmaktır, zira aksi takdirde özellikle motorlu taşıtlar pazarında görünmeyen yedek parçalar üzerinde tekelleşme yaratılabilecektir[89]. O halde, birleşik ürün parçası niteliğinde olmayan ürün parçalarının görünürlük şartını yerine getirmelerine gerek yoktur. Bu durumda, son kullanıcıya görünmeyen bir parçanın (örneğin, duvarların içine yerleştirilen bir yalıtım malzemesi gibi) gerekli koşulları sağlaması halinde (yenilik ve ayırt edicilik) tasarım korumasından faydalanması mümkündür, zira böyle bir tasarımı içeren ürün (örneğin, duvar/bina) birleşik bir ürün değildir[90]. Benzer şekilde, satın alındığında görünmeyen ancak tüketim sırasında görünür olan bir tasarım da (örneğin, bir kekin iç kısmı gibi) tasarım korumasına uygun olabilecektir[91].

Bununla birlikte konuya ilişkin bir davada Genel Mahkeme, kurabiye içerisindeki çikolata dolgusu görünümünün kurabiye kırılmadan görülemeyeceği sebebiyle ürün tasarımının ayırt edicilik değerlendirilmesinde dikkate alınmaması gerektiğine karar vermiştir. Kararda mahkeme, kurabiyenin birleşik bir ürün olmadığını kabul etmiş, ancak çikolata dolgusu görünümünü, kurabiye kırılmadan görülemeyeceği gerekçesiyle ayırt edicilik değerlendirmesinde dikkate almamıştır[92]. Mahkemenin kurabiyeyi birleşik ürün olarak kabul etmemesine rağmen birleşik ürün parçaları açısından aranan

87 Tekinalp, *Öne Çıkan Yenilikler* (n 80) 42, 43.

88 Yargıtay 11 HD, E 2015/6214 K 2015/13939, 30.12.2015. Benzer yönde bkz. Yargıtay 11 HD, E 2023/4669 K 2024/6781, 25.09.2024. Yine Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararında da dava konusu tasarımın cam balkon sistemlerinin profilleri içerisinde kullanılan tekerleklere ilişkin mekanizmayı içerdiği, ürünün biçiminin normal kullanım esnasında görünmediği, yargılama konusu profiller içerisinde kullanılan tekerlek mekanizmalarının tek başına kullanılmadığı, diğer bağlantı elemanları ile pencere ve kapının görünen dış yüzeyinin iç kısmına monte edilerek bir sistem hâline getirildiği ve birden çok bileşenden oluşan bileşik bir ürünün parçaları konumunda olduğu, bu kapı ve pencere kasa profili ürünleri içerisinde kullanılan tasarım konusu tekerlek mekanizmaları ürününün, ilk anda görülebilir olma şartını taşıdıkları halde, bileşik ürünün bir parçası konumuna getirildiklerinde görünebilir olma vasıflarını kaybettiği, zira kapı ve pencere kapama sistemi oluştuktan sonra görünen kısımlarının altında görünmeyecek şekilde fonksiyonel biçimde kullanıldığı, oysa bir tasarımın korunmasının temel şartı olan görünebilirliğin, son kullanım esnasında olması gerektiği, birden çok bileşenden oluşan ve birleşik bir ürün olan bir pencere veya kapı içerisindeki tekerlek mekanizmaları ürününün, ancak bileşenlerinin bir araya getirilmesinden sonra kullanılabileceği ve nihai kullanımda da ilgili tasarımların görünür olmadıkları sonucuna varılmıştır. Yargıtay 11 HD, E 2017/1538 K 2018/7172, 19.11.2018.

89 Stone (n 47) 71.

90 Brancusi (n 8) 653.

91 ibid 653.

92 *Biscuits Poult SAS v OHIM,* Judgment of the General Court (Third Chamber), T-494/12, 09.09.2014. Benzer bir karar da Polonya Yüksek İdare Mahkemesi tarafından verilmiş, mahkeme, iç dolgusu katı bir top şeklinde olan ve ürün tüketilmeden görünmeyen dondurma tasarımı için yapılan tescil başvurusunu reddetmiştir. Zira mahkemeye göre, tasarıma belirli bir görünüm kazandıran özelliklerin ürün satın alındığı anda mevcut olması, diğer bir ifadeyle görülebilir olması gerekmektedir. Karara ilişkin bilgi için bkz. Krystian Maciaszek, 'Poland: Are the Designs within an Ice-Cream to be Registered as an Industrial Design?' (2010) 32(12) European Intellectual Property Review 656, 658 vd.

"normal kullanım sırasında görünür olma" şartını basit ürünler için de aramış olması doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir. Nitekim bu karar birleşik olmayan ürünlerin iç özelliklerinin korunmasında tereddüt yaratmış ve tasarım korumasını yalnızca "dışsal görünüm" özellikleriyle sınırlamıştır[93]. Bu durum da AB yasama organını konuya ilişkin bir düzenleme yapmaya yöneltmiş ve böylelikle yeni AB mevzuatı düzenlemeleriyle konu açıklığa kavuşturulmuştur. Buna göre, 2024/2822 sayılı AB Tasarım Tüzüğü'nün gerekçesinin 13. maddesi ile 2024/2823 sayılı AB Tasarım Direktifi'nin gerekçesinin 16. maddesinde, tescil başvurusunda görünür şekilde temsil edilmek dışında, tasarım korumasından faydalanmak için bir ürünün tasarım özelliklerinin belirli bir zamanda veya belirli bir kullanım durumunda görünür olmasının gerekmediği düzenlenmiştir. Yine aynı hükümlerde, bu kuralın tek istisnasının birleşik ürün parçaları açısından mevcut olduğu, bunların tasarım korumasından faydalanabilmesi için ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları gerektiği de açıkça belirtilmiştir. Bu durumda basit tasarımlar açısından yalnızca tescil başvurusu sırasında tasarımın görünümünü yansıtan ve yayım yoluyla çoğaltılmaya elverişli resim, çizim, grafik, fotoğraf veya benzeri bir biçimde hazırlanmış görsel temsilin bulunması yeterli olup bunun dışında bunların herhangi bir zamanda görünür olmaları gerekmeyecektir.

Birleşik ürün parçasının tasarım korumasından faydalanabilmesi için görünür olması gerektiğine ilişkin kural gereği, parçanın tümünün değil, bir kısmının görünür olmasının yeterli olacağı kabul edilmektedir. Zira parçanın tüm yüzeyinin görünür olmasını beklemenin uygulamada pratik olmayacağı ifade edilmektedir. Burada "görünürlük" ibaresi basit anlamıyla kullanılmalıdır. Örneğin, konuya ilişkin bir kararda EUIPO Temyiz Kurulu, bir şömine ekinin birleşik ürün parçası niteliğinde olduğuna, ancak kurulduktan sonra yan ve arka taraflarının görünmediğine, normal kullanım sırasında yalnızca ön kısmının görünür durumda olduğuna karar vermiştir[94].

Birleşik ürün parçaları açısından aranan görünürlük de ürünün kullanımının her anında mevcut olmak zorunda değildir. Zira EUIPO Temyiz Kurulu'nun konuya ilişkin bir kararında, kâğıt, karton, plastik ve camı geri dönüşüm amacıyla parçalamaya yarayan bir makinenin parçası olan kesicilerin (bıçakların takılı olduğu metal bir sıra silindirin), birleşik ürün parçası oldukları, bunların genellikle samanla/talaşla kaplı olması, yine kesicilerin, kullanıcıların dönen parçalara doğrudan erişimini engellemek için güvenlik düzenlemeleri gereği kapalı tutulması ve çok hızlı bir şekilde dönmeleri sebebiyle çoğunlukla görünmemelerine rağmen, ürünün normal kullanımı sırasında yeterince görünür nitelikte oldukları kabul edilmiştir[95]. Bu durumda, normal kullanım sırasında aranan görünürlük şartının, yedek parçanın tamamen kapalı olduğu durumlar haricinde karşılanabilir olduğu söylenebilecektir[96]. Bununla birlikte, Ankara 3. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, konuya ilişkin bir davada[97], dava konusu ürünün cam balkon sistemlerinde paneller arasında yer alan ve su, nem, kir, rüzgâr, ses ve soğuk hava gibi dış etkenleri engellemeye yarayan, birleşik ürün

93 Kur, Endrich-Laimböck and Huckschlag (n 24) 559.

94 *Euro Fire AB v Tarnavva Sp zoo,* Case R 316/2008-3, Board of Appeal, 14.10.2009, Stone (n 47) 72, 73.

95 *Lindner Recyclingtech v. Franssons Verkstäder,* EUIPO Board of Appeal, Case R 690/2007-3, 22.10.2009, Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 771, 772.

96 Stone (n 47) 73.

97 Ankara 3. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, E 2023/6 K 2023/283, 03.10.2023.

parçası niteliğinde olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme, söz konusu parçanın cam balkon panelleri kapalıyken görünür olmadığını, paneller açıkken ise alt kısımda kalması nedeniyle yine olağan kullanım sırasında görünürlük şartını taşımadığını belirterek, ilgili tasarımın hükümsüzlüğüne karar vermiştir.

b. "Normal Kullanım" Kavramı

Birleşik ürün parçalarının tasarım korumasından faydalanabilmesi için bunların ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, bu hüküm ile özellikle de otomotiv sektöründe arabanın motoru gibi kaput kapalıyken görünmeyen yedek parçaların tasarım koruması dışında tutulması amaçlanmıştır[98]. SMK m. 56/3 gereği, normal kullanım; bakım, servis veya onarım işleri hariç olmak üzere, son kullanıcı tarafından kullanımı ifade etmektedir. Mehaz AB düzenlemeleri de bu yöndedir[99]. Bu durumda yalnızca bir tamirci ya da ürünün satışı sırasında profesyonel bir alıcı tarafından görülebilen yedek parçalar tasarım korumasından faydalanamamaktadır[100]. Nitekim Yargıtay da konuya ilişkin bir kararında[101], dava konusu tasarıma ait resimler incelendiğinde, gaz musluklarının fonksiyonel olarak fırın, ocak ve benzeri pişirme cihazlarının tesisat kısımlarında yer alan birleşik bir ürünün parçası olduğunu; genellikle ocak üzerinde dört farklı gaz seviyesini ayarlayan soketlerin alt kısımlarına monte edildiğini, montaj sırasında ürünün yalnızca üretim ve bakım servislerinde görevli kişiler tarafından görülebildiğini, ancak bu kişilerin nihai kullanıcı olarak kabul edilemeyeceğini belirten ilk derece mahkemesinin kararına katılmıştır. Mahkemece, montaj tamamlandıktan sonra tasarımın nihai kullanıcılar tarafından dışarıdan görülmesinin mümkün olmadığı; görünenin yalnızca tasarımın monte edildiği soketler olduğu ve tasarımın ancak bu soketler söküldüğünde kısmen görünür hâle geleceği, bu durumun da normal kullanım kapsamında değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir.

Bu noktada "normal kullanım" kavramının neyi ifade ettiğini ve kapsamını belirlemek önem arz etmektedir. Normal kullanım kavramının son kullanıcı tarafından gerçekleştirilen kullanımı ifade ettiği belirtilmiştir. Bu durumda son kullanıcının belirlenmesi, birleşik ürünün hangi perspektiften değerlendirileceği ve hangi kullanımların "normal kullanım" olarak kabul edileceğini belirleme

98 Von Bomhard and Von Mühlendahl (n 38) 51. Nitekim bu tip parçalar normal kullanım esnasında görünmediğinden bunların tasarımlarının estetik veya işlevsel niteliği birleşik ürünün tüketiciler tarafından tercih edilmesinde bir önem taşımayacaktır. Ürünlerin tercih edilmesinde etkili olmayan parça tasarımlarının koruma kapsamı dışında bırakılmasının, AB'de bu parçalara yönelik ikincil piyasaların serbestleşmesinin önündeki tasarım hukuku kaynaklı engelleri ortadan kaldırdığı ifade edilmiştir. Bkz. Baş (n 75) 215, 216.

99 Bkz. 98/71 sayılı Direktif m. 3/4 (2024/2823 sayılı yeni AB Tasarım Direktifi m. 3/4), 6/2002 sayılı Tüzük m. 4/3.

100 Bu durumda, örneğin otomobiller açısından normal kullanımın, araca binmeyi ve araçtan inmeyi, bagaja eşya koymayı, aracı sürmeyi veya yolcu olmayı kapsadığı sonucuna varılabilecektir. Buna karşılık, aracın yağını değiştirmek veya motor ayarı yapmak ise bakım eylemi kapsamında kalacaktır. Buna göre tasarım korumasından faydalanabilecek otomobil parçaları; koltuklar, vites kolu, el freni, direksiyon veya dikiz aynalar gibi iç özelliklerin yanı sıra, kaput, bagaj kapağı, kapılar, jant kapakları, silecekler ve yan aynalar gibi dış özelliklerden oluşmaktadır. Ancak radyatör gibi yalnızca araç tamir edilirken görülebilen parçalar ise tasarım korumasından faydalanamayacaktır, zira bunlar normal kullanım sırasında görünebilir nitelikte değildir. Yine bir parçanın normal kullanım sırasında görünür olması durumunda, bu parçanın tasarım korumasından faydalanabilmesi için genel koşullar olan yenilik ve ayırt edicilik koşullarını da sağlaması gerekmektedir. Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 772, 773.

101 Yargıtay 11 HD, E 2012/6067 K 2013/5839, 26.03.2013.

açısından önemlidir. Yedek parça tasarımının yalnızca normal kullanım sırasında görünen özelliklerle sınırlı tutulması, ilgili tasarımın yeni ve ayırt edici karaktere sahip olduğunu ispatlamayı zorlaştırdığı gibi korunan şeyin kapsamını da buna paralel olarak sınırlar[102]. Bu konu Genel Mahkeme tarafından verilen *Kwang Yang Motors* kararında[103] ele alınmıştır. Kararda, çim biçme makinesinin yedek parçası niteliğinde olan içten yanmalı motor tasarımı açısından "normal kullanımın" ne olduğu ve son kullanıcının kim olduğu soruları katı bir biçimde yanıtlanmıştır. Buna göre mahkeme, çim biçme makinesi açısından son kullanıcının çimleri biçmek için makineyi kullanan kişi olduğunu ve normal kullanımın da çimleri biçmek olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, çim biçme makinesinin yere yerleştirildiğini ve kullanıcının da bu makinenin arkasında durduğunu, dolayısıyla ürünün görünür özelliklerinin de bu perspektiften değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Sonuç olarak mahkemeye göre dava konusu tasarımın koruma kapsamı, çim biçme makinesinin arkasında duran bir kullanıcının görebileceği kısımlarla, yani motorun yalnızca üst tarafıyla sınırlıdır. Bu durumda, motorun yalnızca bu kısmının yeni ve ayırt edici niteliğe sahip olması halinde tasarım korumasından faydalanılabilecektir..

c. Konuya İlişkin "Monz" Kararı

Ürünün normal kullanımı sırasında görünür olması gerektiğine ilişkin koşul ABAD tarafından verilen yakın tarihli bir kararda[104] detaylı bir şekilde ele alınmış ve bu karar doktrinde de oldukça tartışılmıştır. Dava, Almanya'da bulunan *Monz* firması adına tescil edilmiş olan bisiklet selesi tasarımının[105], ürünün normal kullanımında görünür olmadığı gerekçesiyle *Büchel* firması tarafından hükümsüzlüğü talebine ilişkindir. Alman Patent Ofisi ilgili tasarımın ürünün normal kullanımında görünür olduğu gerekçesiyle hükümsüzlük talebini reddetmiş, bunun üzerine *Büchel* firması Alman Federal Patent Mahkemesi'ne başvurmuştur. Mahkeme, söz konusu tasarımın yenilik ve ayırt edicilik gereksinimlerini karşılamadığı gerekçesiyle hükümsüz olduğuna karar vermiştir. Mahkemeye göre, birleşik ürün parçası yalnızca o birleşik üründen ayrıldıktan sonra veya ayrıldığı sırada görünür nitelikteyse, görünürlük koşulu sağlanamayacak ve bu parça tasarım korumasından faydalanmayacaktır. Mahkeme ayrıca, dava konusu ürün açısından normal kullanımın yalnızca bisiklete binme ve bisikletten inme olduğunu belirtmiştir, dolayısıyla böyle bir kullanım sırasında selenin alt kısmı da son kullanıcıya görünür olmayacaktır. Bunun üzerine *Monz* firması kararı temyiz etmiş ve temyiz mahkemesi de birleşik ürün parçalarının ürünün normal kullanımı sırasında

102 Bently, Sherman, Gangjee and Johnson (n 4) 771.

103 *Kwang Yang Motor Co., Ltd v. OHIM,* Judgment of the General Court (First Chamber), T-11/08, 09.09.2011.

104 *Monz Handelsgesellschaft International mbH & Co. KG v. Büchel GmbH & Co. Fahrzeugtechnik KG,* Judgment of the Court (Fifth Chamber), C-472/21, 16.02.2023 (Kısaca "*Monz* Kararı" olarak anılacaktır).

105 Tasarımın görseli şu şekildedir:

görünür olmaları gerektiğine ilişkin koşulun daha detaylı açıklanabilmesi için ABAD'a aşağıda yer alan soruları yöneltmiştir:

1. Bir birleşik ürün parçası tasarımı ürüne monte edildiğinde objektif olarak fark edilebilir nitelikteyse 98/71 sayılı Direktif m. 3/3 anlamında görünürlük koşulu sağlanmış olacak mıdır yoksa görünürlük belirli kullanım koşulları altında veya belirli bir gözlemci perspektifinden mi değerlendirilmelidir?

2. Birinci soruya verilen cevap, belirli kullanım koşulları altında veya belirli bir gözlemci perspektifinden görünürlüğün belirleyici faktör olduğu yönündeyse;
   - 98/71 sayılı Direktif m. 3/3 ve 4 kapsamında "normal kullanım" kavramı değerlendirilirken ilgili birleşik ürün parçasının yahut birleşik ürünün üreticisinin öngördüğü kullanım mı yoksa son kullanıcı tarafından alışılmış olan kullanım mı dikkate alınmalıdır?
   - Birleşik ürünün son kullanıcı tarafından kullanımının 98/71 sayılı Direktif m. 3/3 ve 4 anlamında "normal kullanım" teşkil edip etmediğini değerlendirirken dikkate alınacak ölçütler nelerdir?

ABAD öncelikle, bisiklet selesinin birleşik ürün parçası teşkil ettiğini, zira selenin bisikletin sökülmesine ve yeniden monte edilmesine izin verecek şekilde değiştirilebilir olduğunu ve sele olmadan birleşik ürünün normal şekilde kullanılamayacağını belirtmiştir[106]. Mahkeme sonrasında, birleşik ürün parçasının görünürlüğünün ürünün tasarımına (görünüşüne) mutlaka katkı sağlayacağını, bu sebeple de ürünün normal kullanımı sırasında görünür olması gerektiğini ve görünürlüğe ilişkin olarak ürünün kullanımı dikkate alınmadan soyut bir şekilde yapılacak bir değerlendirmenin yetersiz kalacağını ifade etmiştir[107]. Mahkemeye göre, birleşik ürün parçasının ürünü kullanırken her zaman görünür olması şart değildir ve yine birleşik ürün parçasının görünürlüğü yalnızca ürünün son kullanıcısının bakış açısıyla değerlendirilemeyecektir[108]. Buna göre, değerlendirme yapılırken dış bir gözlemcinin bakış açısı da dikkate alınmalıdır[109].

Mahkeme sonrasında ise birinci soruya cevap olarak, birleşik ürünün son kullanıcı tarafından normal kullanımının ürünün üreticisi veya tasarımcısı tarafından öngörülen kullanım olduğunu, genel kuralın bu yönde geliştiğini, ancak "normal kullanım" kavramının yalnızca ürünün üreticisi veya tasarımcısının niyetine de dayandırılamayacağını belirtmiştir[110]. "Normal kullanım" kavramına ilişkin olarak ise Mahkeme, 98/71 sayılı Direktif m. 3/4 hükmünde spesifik olarak hangi tür kullanımların normal kullanım sayılacağının belirtilmediğini, hükümde son kullanıcı tarafından gerçekleştirilen kullanıma atıfta bulunulduğunu, dolayısıyla da bu kavramın geniş şekilde yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir[111]. Buna göre Mahkeme, birleşik ürünün normal kullanımının 98/71 sayılı Direktif m. 3/4'te sayılan bakım, servis ve onarım işlerine ilişkin eylemler hariç, ürünün ana fonksiyonunu

106 *Monz* Kararı, para. 34.
107 ibid, paras. 43-45.
108 ibid, paras. 45, 46.
109 ibid, para. 46.
110 ibid, paras. 51, 52.
111 ibid, para. 53.

yerine getirmeden önce veya sonra gerçekleştirilebilecek eylemler de dahil olmak üzere (örneğin, ürünün depolanması, taşınması gibi) tüm eylemleri kapsadığını belirtmiştir[112]. Mahkemeye göre, "normal kullanım" bir ürünün alışılagelmiş kullanımına ilişkin eylemlerin yanı sıra, bu kullanım sırasında makul şekilde yapılması beklenen diğer eylemler ile son kullanıcı açısından alışılagelmiş olan, ürünün depolanması ve taşınması gibi ürünün asli fonksiyonunu yerine getirmesinden önce veya sonra gerçekleştirilebilecekler de dahil olmak üzere, tüm eylemleri kapsamalıdır[113].

d. Karara Yönelik Eleştiriler ve Değerlendirmemiz

Monz kararında görüldüğü üzere ABAD, "normal kullanım" kavramını oldukça geniş yorumlamış ve konuya ilişkin mevzuat hükümlerinde açıkça sayılmış olan "bakım, servis veya onarım" hariç olmak üzere, son kullanıcı tarafından gerçekleştirilebilecek tüm eylemlerin normal kullanım kapsamında kaldığını belirtmiştir. Bu durumda, örneğin, bir arabanın ana fonksiyonunun (normal kullanımının) bu arabanın sürülmesi olduğu ve arabanın birçok parçasının da son kullanıcıya (sürücüye veya yolculara) görünmediği, ancak normal kullanım kavramının ABAD kararında olduğu gibi genişletilmesi halinde arabanın birçok yedek parçasının da görünür nitelikte olduğu sonucuna rahatlıkla ulaşılabileceği haklı olarak ifade edilmiştir[114]. Buna göre, normal kullanım, olağandışı olmayan veya ürünün ana işlevinin ötesine geçmeyen, fakat ona yardımcı olan her türlü kullanımı kapsayabilecektir. Böyle bir durumda da bir sürücünün silecek suyu eklemek için arabanın kaputunu açması veya ofis personelinin kâğıt sıkışmasını gidermek için bir fotokopi makinesini açması olağandışı sayılmayacak ve bu ürünlerin içerisinde yer alan birçok parça da görünür nitelikte sayılabilecektir[115]. Buna karşılık, birleşik ürün tasarımlarının tasarım korumasından faydalanabilmesi için ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları gerektiğine ilişkin kural ile az sayıda birleşik ürün parçasının tasarım korumasından faydalanması, böylelikle de ilgili pazarda tekelleşmenin önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu sebeple de ABAD kararının ilgili düzenlemenin getiriliş amacına uygun olmadığı, burada daha dar bir yorum yapılması gerektiği söylenebilecektir.

Yine bunun yanı sıra, mahkeme, görünürlüğün yalnızca son kullanıcının bakış açısıyla değil, "dış bir gözlemcinin" bakış açısıyla da değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu durumda "dış gözlemci" kavramının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Ayrıca dış gözlemci ile son kullanıcının bakış açılarının birbirinden farklı olduğu durumlarda nasıl bir yol izleneceği de belirsizlik yaratmaktadır[116]. Bu sebeplerle, söz konusu kararın uygulamada birçok belirsizliğe yol açabileceği söylenebilecektir.

112 ibid, para. 54.

113 ibid, para. 55.

114 Von Bomhard and Von Mühlendahl (n 38) 52.

115 ibid 52.

116 Henning Hartwig, 'Design Prosecution Before the EUIPO and The Court of Justice of the EU' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 410.

SONUÇ

Hem AB hukukunda hem de hukukumuzda tasarım korumasının ürünün yalnızca görsel olarak algılanabilen özellikleriyle sınırlı olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla tasarımların görsel olarak algılanamayan özellikleri korumadan faydalanamayacaktır. Zira görünüm birçok durumda tasarımlar açısından önem arz etmektedir. Örneğin, tasarım tescil başvurusu yapılırken tasarımın görsel temsilinin mutlaka sunulması gerekmekte, tasarım koruması da tasarımın başvuru sırasındaki görünür özelliklerine verilmektedir. Burada amaç, tasarım korumasının açık ve kesin olarak belirlenebilir olmasıdır. Yine görünürlük, tasarımın yeniliği ve/veya ayırt edici niteliğinin değerlendirildiği önceki tasarımlar ile doğru şekilde karşılaştırılabilmeleri açısından da önemlidir. Bunun yanı sıra, tasarım hukukunda teknik işlevin zorunlu kıldığı tasarım özellikleri koruma kapsamı dışında tutulmaktadır. Tasarım tescil başvurusu sırasında sunulan görsel temsil de yine ilgili tasarımın işlevselliğine ilişkin değerlendirmede belirleyici bir faktör olarak kullanılabilmektedir.

Tasarım korumasının ürünün yalnızca görsel özelliklerine sağlanacağı kabul edilse de tasarımın herhangi bir zamanda görünür olması gerektiğine ilişkin bir şart bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, tasarımlar açısından görsel algı zorunlu olmakla birlikte tasarımın herhangi bir zamanda görünür olması gerekmemektedir. Bunun tek istisnası birleşik ürün parça tasarımları açısından öngörülmüştür. Nitekim bunların tasarım korumasından faydalanabilmeleri için ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları gerektiği düzenlenmiştir. Bu husus hukukumuz dahil birçok hukuk sisteminde bulunmaktadır. Zira bu düzenleme ile korunabilir parça tasarımları oldukça sınırlanmakta ve yedek parça piyasasında tekelleşmenin önüne geçilerek rekabetin zarar görmesi engellenmektedir. İlgili düzenlemenin dikkatli bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Zira aksi takdirde bu düzenleme ile sağlanmak istenen menfaatin önüne geçilebilecek ve bazı tasarımların haksız yere korumadan faydalandırılmaması, korumadan faydalandırılmaması gerekenlerin ise korunması sonucu doğabilecektir. Bu sebeple, ilgili düzenlemenin uygulanabilmesi için öncelikle bir birleşik ürünün bulunması gerekmektedir. Bu durumda, birleşik ürün parçası niteliğinde olmayan parçaların tasarım korumasından faydalanabilmesi için herhangi bir zamanda görünür olmaları şartı aranmayacaktır. Ancak uygulamada, birleşik ürün niteliğinde olmayan ürünlerin satın alındığında görünmeyen fakat tüketim sırasında görünebilir olan parçalarının da ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmadıkları gerekçesiyle ayırt edicilik değerlendirmesinde dikkate alınmadıkları görülmüştür. Bu hatalı uygulama, birleşik olmayan ürünlerin iç özelliklerinin korunmasında tereddüt yaratmıştır.

Bunun yanı sıra, birleşik ürün parçaları açısından öngörülen düzenlemenin uygulanabilmesi için ürünün "normal kullanımının" da doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin bir kararda ABAD, normal kullanım kavramını geniş yorumlamış ve normal kullanımın; bakım, servis ve onarım işlerine ilişkin eylemler hariç, ürünün ana fonksiyonunu yerine getirmeden önce veya sonra gerçekleştirilebilecek eylemler de dahil olmak üzere (örneğin, ürünün depolanması, taşınması gibi) tüm eylemleri kapsadığını belirtmiştir. Normal kullanımın bu denli geniş yorumlanması sonucunda birçok birleşik ürün parçasının görünür olduğu, dolayısıyla da tasarım korumasından faydalanabilecekleri sonucuna rahatlıkla ulaşılabilecektir. Ancak ilgili düzenleme ile az sayıda

birleşik ürün parçasının tasarım korumasından faydalandırılması amaçlanmıştır, dolayısıyla "normal kullanım" kavramı daha dar bir şekilde yorumlanmalıdır.

Sonuç olarak tasarımlar açısından görsel algının arandığı, ancak birleşik ürün parça tasarımları hariç olmak üzere tasarımların herhangi bir zamanda görünür olmalarının gerekmediği söylenebilecektir. Zira görsel algı ile herhangi bir zamanda görünür olma gerekliliği birbirinden farklıdır. Birleşik ürün parça tasarımlarının korumadan faydalanabilmeleri için ürünün normal kullanımı sırasında görünür olmaları gerektiğine ilişkin kuralın da uygulamada düzenlemenin amacına uygun bir şekilde yorumlanması gerektiği kanaatindeyiz. Dolayısıyla, burada öncelikle birleşik ürünün ne ifade ettiğinin, normal kullanımın hangi kullanımları kapsadığının dikkatli bir şekilde tespit edilmesi ve hükmün amacına aykırı olacak şekilde geniş ya da dar yorum yapmaktan kaçınılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Baş K, 'Sınai Mülkiyet Hukuku ve Rekabet Hukuku Boyutlarıyla Yedek Parça Rekabeti' iç Kerem Can Sanlı, Dilan Alma (ed), *Uygulamalı Rekabet Hukuku Seminerleri 2020* (On İki Levha 2021) 193-246.

Beconcini P, 'Design Law in China' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 111-158.

Beldiman D and Blanke-Roeser C, *An International Perspective on Design Protection of Visible Spare Parts* (Springer 2017).

Beldiman D, 'Introduction to Design Law' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 1-28.

Beldiman D, Teilmann-Lock S and Tischner A, 'Designing for the European Green Deal – A Supplementary Protection Regime for Circular Designs in the EU' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 651-677.

Bently L, Sherman B, Gangjee D and Johnson P, *Intellectual Property Law* (6th edn, Oxford University Press 2022).

Bilgin A, *Endüstriyel Tasarım Hakkı ve Tazminat Davaları* (Vedat 2006).

Bozbel S, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (On İki Levha 2015).

Brancusi L, 'A Multi-Perspective View on Visibility in EU Design Law' (2024) 19(8) Journal of Intellectual Property Law & Practice 648-657.

Cornwell J and Chave L, 'Design Law at the Crossroads – A Post – Brexit Review of Design Protection in the UK' in Dana Beldiman (ed), *Design Law-Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 337-377.

Çakır Çelebi FB, 'Yedek Parça Tasarımlarının Korunmasında Onarım Sınırlaması Kapsamının Marka Hakkı Çerçevesinde İncelenmesi' (2021) 16(179) Terazi Hukuk Dergisi 1303-1312.

Çakır Çelebi FB, *Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası* (Adalet 2022).

Çetiner B, 'AB Onarım Hakkı Direktifi ve Türk Hukukunda Onarım Hakkı' (2025) (61) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 245-266.

Du Mont JJ and Janis MD, 'Functionality in Design Protection Systems' (2012) 19(2) Journal of Intellectual Property Law 261-303.

EUIPO: Guidelines for Examination European Union Intellectual Property Office (EUIPO), Section 4, Examination of the Substantive Requirements, < https://guidelines.euipo.europa.eu/binary/2231430/200.000.0000> accessed 25 May 2025.

EUIPO: Guidelines for Examination European Union Intellectual Property Office (EUIPO), Section 5, Additional Requirements Regarding the Representation of the Design, <https://guidelines.euipo.europa.eu/binary/2231430/200.000.0000> accessed 25 May 2025.

Hartwig H, 'Design Prosecution Before the EUIPO and The Court of Justice of the EU' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 378-425.

Irvine S and Harrap C, 'Overview of Industrial Design Protection in Australia' in Dana Beldiman (ed), *Design Law – Global Law and Practice* (Edward Elgar 2024) 30-79.

Kahraman F, '6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Kapsamında Tasarım Tesciliyle İlgili Getirilen Temel Yenilikler' iç Feyzan Şehirali Çelik (ed), *6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2017) 305-318.

Kaplan MB, *Sınai Mülkiyet Kanunu'nda İhtiyati Tedbirler* (On İki Levha 2018).

Karaaslan P, Giray RE, Kara E, Tütüncü M ve Sarı O, *Fikri Mülkiyet Hukuku Pratik Çalışmaları* (Seçkin 2023).

Kur A, Endrich-Laimböck T and Huckschlag M, "Substantive Law Aspects of the 'Design Package'" (2023) 72(6) GRUR International 557-565.

Maciaszek K, 'Poland: Are the Designs within an Ice-Cream to be Registered as an Industrial Design?' (2010) 32(12) European Intellectual Property Review 656-659.

Memişoğlu SÖ, *Tescilli Tasarımlarda Yenilik ve Ayırt Edicilik Unsurları* (Seçkin 2020).

Pınar H, 'Tasarım ve Haksız Rekabet Hukuku Açısından Yedek Parçaların Korunması ve Türkiye'nin Ekonomi Politik Tercih Sorunu' (2015) 6(4) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 739-774.

Schovsbo J and Dinwoodie GB, 'Design Protection for Products that are "Dictated by Function"' in Annette Kur, Marianne Levin and Jens Schovsbo (eds), *The EU Design Approach, A Global Appraisal* (Edward Elgar Publishing 2018) 142-171.

Stone D, *European Design Law: A Practitioners' Guide* (2nd edn, Oxford University Press 2016).

Suluk C, 'Topluluk ve Türk Hukukunda Görünmeyen Tasarımlar' (2002) 60(1-2) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 205-219.

Suluk C, 'Yedek Parça Tasarımlarının Korunması ya da Otomotiv Yan Sanayiinin Var Olma Mücadelesi' Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı 2002: Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku 541-570.

Suluk C, *Avrupa Topluluğu Hukukunda Tasarımların Korunması-Topluluk Tasarımı* (Seçkin 2002).

Suluk C, Karasu R ve Nal T, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (8. Baskı, Seçkin 2024).

Şehirali Çelik FH, 'Sınai Mülkiyet Kanunu'nun Tasarım Hukukuna Getirdiği Temel Yenilikler' iç Feyzan Şehirali Çelik (ed), *6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2017) 255-302.

Tekil M, '554 Sayılı KHK Çerçevesinde Endüstriyel Tasarım Kavramı ve Koruma Şartları' (1997) 55(4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 233-252.

Tekinalp Ü, Fikri Mülkiyet Hukuku (Vedat 2012).

Tekinalp Ü, 'Sınai Mülkiyet Kanunu'nun Öne Çıkan Yenilikleri' iç Feyzan Şehirali Çelik (ed), *6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2017) 5-84.

TÜRKPATENT: Türk Patent ve Marka Kurumu, Tasarım İnceleme Kılavuzu, Ocak 2025, <https://webim.turkpatent.gov.tr/file/268cca19-eeaf-44fd-a521-76fa6748b416?download> Erişim Tarihi 25 Mart 2025.

USPTO: Manual of Patent Examining Procedure (MPEP), Ninth Edition, Revision 01.2024, Chapter 1500, <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep-1500.pdf> accessed 26 March 2025.

Von Bomhard V and Von Mühlendahl A, *Concise European Design Law* (Wolters Kluwer 2023).

Yurduseven Ş, '6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile Türk Tasarım Hukukunda Yeni Dönem' (2017) (31) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 669-689.